

www.humak.fi

Opinnäytetyö

Kokemuksia nivelvaiheen ohjauksesta

Onnistumisia ja harhalaukauksia nivelvaiheen ohjauksessa Keski-
Uudellamaalla

Anssi Kakko

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma
(210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika
(muodossa 11/2018)

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Yhteisöpedagogi

Tekijät: Anssi Kakko

Opinnäytetyön nimi: Kokemuksia nivelvaiheen ohjauksesta – Onnistumisia ja harhalaukauksia nivelvaiheen ohjauksessa Keski-Uudellamaalla

Sivumäärä: 59 ja 4 liitesivua

Työn ohjaaja(t): eevastiina Gjerstad & Juha Niiranen

Työn tilaaja(t): Keski-Uudenmaan Koulutuskuntayhtymä (Keuda)

Tämän kehittämistyön on tilannut Keski-uudenmaan koulutuskuntayhtymä (Keuda).

Kehittämistyöni tavoitteena on peruskoulusta toisen asteen ammatillisiin opintoihin siirtyvien, tuen tarpeessa olevien nuorten nivelvaiheohjausyhteistyön nykytilanteen kehittämistarpeiden tarkasteleminen sekä erityisoppilaiden ohjauksen että ammatillisen koulutuksen reformin näkökulmasta.

Muita tavoitteita ovat Keudan ja sen alueen yläkoulujen ohjausyhteistyön kehittäminen ja päivittäminen sekä Keudan ja yläkoulujen yhteistyön hyvien käytäntöjen tunnistaminen läpäisyn tehostamiseksi.

Kehittämistyön tiedonhankintamenetelmänä käytettiin Webropol-kyselyä, joka kohdennettiin Keudan omistajakuntien yläkoulujen oppilanohjaajille ja erityisopettajille. Heistä kaksikymmentäkolme prosenttia vastasi kyselyyn. Kerättyä aineistoa analysoitiin käyttäen abduktiivista lähestymistapaa.

Osaamisperustainen ammatillinen koulutus mullistaa myös nivelvaiheen ohjauksen toimintatapoja. Uudessa tilanteessa on kiinnitettävä entistä enemmän peruskoulun päättävien nuorten vahvuuksiin sekä taitoihin. Etenkin tuen tarpeessa olevien oppilaiden huomioiminen on nivelvaiheohjauksessa ratkaisevaa, sillä heidän ammatillisten opintojensa keskeyttämisriski on erityisen suuri. Vastausten valossa näyttää siltä, että peruskoulun opetussuunnitelman perusteet kommunikoi varsin ohuesti, jos ollenkaan, osaamisperustaisen ammatillisen koulutuksen kanssa. Tällä hetkellä nivelvaiheen ohjauksen kehittämistyö kohti osaamisen ja vahvuuksien tunnistamista vaikuttaa olevan yksittäisten opojen tai erityisopettajien vastuulla ilman kokonaisvaltaista suunnitelmaa.

Kyselyn vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että vaikka Keudan ja yläkoulujen väliseen yhteistyöhön ollaan pääosin tyytyväisiä, niin kehittämistyötä ja uudistumista kaivataan. Ammatillisen koulutuksen järjestäjänä Keudalla voisi olla mahdollisuus profiloitua entistäkin enemmän työelämäetouden jakajana omalla alueellaan myös yläkoulujen suuntaan.

Työtä ja sen tuloksia voidaan hyödyntää nivelvaiheen ohjauksen kehittämistyössä ainakin Keudan omistajakuntien alueella. Kehittämistyön havaintojen pohjalta voidaan järjestää jatkotutkimuksia osaamisperustaisen ohjaustyön kehittämisen merkittävyyden osoittamiseksi.

Asiasanat: ammattillinen koulutus, oppilaanohjaus, siirtymävaihe, yläkoulu, erityisopetus

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Degree Programme in Civic Activity and Youth Work

Author: Anssi Kakko

Title: Experiences of the transition stage guidance – Goals and miss in guidance transitioning from basic education in Keski-Uusimaa

Number of Pages: 59 and 4 attachment pages

Supervisor(s): Eevastiina Gjerstad & Juha Niiranen

Subscriber(s): Keski-Uudenmaan Koulutuskuntayhtymä (Keuda)

This development work was conducted for Keuda Group, Vocational education and training.

The objective of my development work is to assess the developmental needs of the transition stage guidance offered to such youth who are transitioning from basic education to upper secondary vocational education and who are in need of support. The work is conducted from the perspective of the guidance given to [special students/special-needs students] as well as from the perspective of the reform of vocational education.

Objectives also include the improvement and updating of the guidance cooperation between Keuda and secondary schools located within its region, as well as the identification of best practices in the cooperation between Keuda and secondary school in order to improve completion.

The data sourcing method of this work was a Webropol survey which was targeted to the student counselors and special teachers of the secondary schools of the municipalities that own Keuda. Responses were received from 23% of invited survey participants. The sample was analyzed with an abductive approach.

Skills-based vocational education revolutionizes also the methods of guidance given in the transition phase. In the new situation, increased attention must be paid to the strengths and skills of the youth who are finishing their basic education. In transition phase guidance, it is critical to focus especially on students who are in need of support, because they face a heightened risk of discontinuing their vocational studies. In light of the responses, it appears that the fundamentals of the curriculum of basic education communicate rather thinly, if at all, with skills-based vocational education. At present, the development of transition phase guidance towards the identification of skills and strengths appears to be the responsibility of individual student counselors or special teachers with no overall plan.

Based on the survey, it appears that although respondents are mostly satisfied with the cooperation between Keuda and secondary schools, there is a need for development work and renewal. As an

organizer of vocational education, Keuda could have an opportunity to increasingly become profiled as a distributor of work life knowledge also towards secondary schools in its region.

This work and its results can be leveraged in the development of transition phase guidance at least in the region of the owner municipalities of Keuda. On the basis of the observations of the development work it is possible to arrange further investigations to substantiate the relevance of developing skills-based guidance work.

Keywords: occupational education, pupil counselling, transitional phase, upper comprehensive school, special education (teaching)

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT.....	4
1 JOHDANTO	9
2 NIVELVAIHEEN OHJAUS AMMATILLISEN KOULUTUKSEN REFORMISSA	13
2.1 Ohjauksen teoriaa	13
2.2 Tavoitteena yksilölähtöisyys ja joustavuus	17
2.3 Osaamisen tunnistaminen.....	20
2.4 Henkilökohtaistaminen ammatillisessa koulutuksessa.....	20
3 TUEN TARPEESSA OLEVIEN OHJAUS NIVELVAIHEESSA	21
3.1 Tuen tarpeen kategoriat.....	22
3.2 Tunnistaminen ja ohjaaminen	22
3.3 Nuorten tieto- ja neuvontapalvelut ohjauksen tukena	23
4 NIVELVAIHEEN OHJAUS KESKI-UUDELLAMAALLA.....	25
4.1 Yleiset linjaukset.....	25
4.2 Keudan ja neljän kunnan väliset ohjaussuunnitelmat.....	28
5 TUTKIMUS.....	32
5.1 Ongelman määrittelyä.....	32
5.2 Aineiston keruu ja kyselylomake.....	33
5.3 Analysointi.....	34
6 OHJAUSYHTEISTYÖN NYKYTILANNE.....	36
6.1 Ensimmäinen sisältöluokka: Osaamisen tunnistaminen	36
6.2 Toinen sisältöluokka: Tiedon siirto.....	38
6.3 Kolmas sisältöluokka: Yhteistyökumppanit.....	41
6.4 Neljäs sisältöluokka: Kehittäminen.....	43

7. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ.....	47
7.1. Osumia ja huteja.....	47
8 MITÄ SEURAAVAKSI.....	50
LÄHTEET	54
LIITTEET	60

1 JOHDANTO

Ammatillisen koulutuksen reformi ravistelee tällä voimakkaasti ohjaus- opetushenkilöstön asenteita ja arvomaailmaa ammatillisen koulutuksen ohella myös perusopetuksen puolella. Olemme tulleet tilanteeseen, jossa nuorten siirtymät peruskoulun jälkeiseen opiskeluun ja heidän uravalintansa edellyttävät nivelvaiheen ohjaukseen liittyvien työmenetelmien päivittämistä.

Omassa työssäni Keudan oppisopimusopiskelijoiden ohjaajana saamieni kokemusten perusteella on todettava, että Keski-Uudenmaan yläkouluissa ja Keudassa on vankkaa nivelvaiheen ohjausosaamista. Hyviä käytäntöjä on kaikilla toimijoilla, mutta ohjausyhteistyön kokonaiskuva näyttää sirpaleiselta ja hajanaiselta. Oppilaanohjaajien kanssa käytyjen keskustelujen aikana on tullut ilmi, että tällä hetkellä nivelvaiheen ohjausyhteistyön käytännön sovelluksia on vähintään yhtä paljon kuin Keski-Uudella maalla on yläkouluja. Sen vuoksi mielestäni on perusteltua kerätä tietoa yläkoulujen opojen näkemyksistä kehittämisen kannalta avainasemassa olevista asioista ja selvittää ovatko heidän näkemyksensä tukea tarvitsevien nivelvaiheen pullonkauloista yhtenäisiä ammatillisen koulutuksen järjestäjän kanssa. Voiko johdonmukaisemmalla ohjauksen suunnittelulla vaikuttaa läpäisyn tehostamiseenkin?

Perusopetuksesta toiselle asteelle siirtymisen nivelvaihe on riskialtis nuorille, jotka eivät erilaisista syistä johtuen pääse koulutukseen. Nuoria, jotka eivät osaa valita itselleen sopivaa koulutusta ja eivät siksi hakeudu toisen asteen koulutukseen tai nuoria, jotka ovat jääneet yhteishaussa jääneet ilman koulutuspaikkaa, eivät ota vastaan saamaansa koulutuspaikkaa tai keskeyttävät aloittamansa koulutuksen ovat syrjäytymisvaarassa - ensin koulutuksesta ja myöhemmin työelämästä. Jos perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaihetta käsitellään lyhyenä, kahden koulutusasteen välisenä taitteena, edistetään nuorten syrjäytymistä, sillä kaikilla yläkoululaisilla ei ole valmiuksia tehdä itseä koskevia tärkeitä päätöksiä murrosiän kuohunnan keskellä. (Härjunpää ym. 2017, 22.)

Keltinkangas-Järvinen kritisoi Maaseudun Tulevaisuudessa julkaistussa kolumnissaan perusopetuksen uuteen opetussuunnitelmaan kirjattua näkemystä oppilaasta itsenäisenä ja omaehtoisena subjektina, joka kykenee kantamaan vastuuta valinnoistaan. Hän kantaa huolta peruskoulun tasavertaisuusperiaatteen katoamisesta, jolloin ollaan vaarassa keskittyä pelkästään menestyviin ja itsenäiseen työskentelyyn kykeneviin oppilaisiin. Hän vahvistaa näin osaltaan käsitystä nivelvaiheen ohjauksen yhteistyön merkityksestä tuen tarpeessa olevien näkökulmasta peräti konkreettisia toimintamalleja. (Keltinkangas 2017.) Sandberg, joka tarkastelee nivelvaihetta tukea tarvitsevien oppilaiden kannalta, aloittaisi nivelvaiheen valmistelun kahdeksannelta luokalta, sillä monet nuoret tarvitsevat edelleen paljon sekä koulun että kodin välistä yhteistyötä valinnoissaan, jotta näiden käsitys tulevasta muutoksesta vahvistuisi. (Sandberg 2018, 150.)

Yläkoulun ja toisen asteen nivel olisi nähtävä pidempään kestävä vaiheena, jonka aikana nuori ryhtyy asteittain selkiyttämään omaa tavoitettaan sekä pyrkimyksiään päätyen vähitellen jonkinasteiseen varmuuteen tulevaisuudestaan. Perusasteen tehtävänä on käynnistää siirtymä uravalinnan ohjauksella hyvissä ajoin ennen tärkeää päätöstä. Siirtyminen peruskoulusta toiselle asteelle ei suju kaikilta opiskelijoilta mutkattomasti; joko valinnoissa ei pysytä tai opiskeluvalmiuksissa on puutteita. Syrjäytymisen ehkäisy tiedetään tärkeäksi, mutta koulutuksen järjestäjiltä puuttuvat järjestelmät joilla voisi seurata järjestelmällisesti pudokkaita tai riskiryhmään kuuluvia. Peruskouluja ei toisaalta velvoiteta säädöksillä seuraamaan oppilaiden sijoittumista perusopetuksen jälkeen (Harjunpää ym. 2017, 22).

Keudassa on kehitetty vuodesta 2013 lähtien mm. oppisopimuskoulutusta sekä peruskoulusta toisen asteen ammatilliseen koulutukseen hakeutuvien työelämäpolkuja ammatillisen koulutuksen reformin näkökulmasta (OKM 2017, AMKE 2017). Keski-Uudenmaan koulutuskuntayhtymän (Keuda) nuorten oppisopimuskoulutuksen kehittämishankkeissa kärkinä ovat olleet mm. toisen asteen ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisen sekä nuorten osaamisen tunnistamisen ohella ammatillisen päiväopetuksen ja oppisopimuskoulutuksen yhdistäminen. Työskentelylle ominaista on ollut monialainen verkostotyö.

Edellä kuvattujen hankkeiden kirkkaimpina onnistumisina voidaan pitää suoraan peruskoulusta oppisopimukseen siirtyneiden nuorien nivelvaiheen ohjauksen onnistumista. Varhaisen tunnistamisen ansiosta hankkeeseen osallistuneiden nuorten osaamiset ja vahvuudet sekä tuen tarpeet tunnistettiin yläkoulun opojen ja Keudan oppisopimusopinto-ohjaajan yhteistyönä jo ennen oppisopimusten laatimista. Ennakoivan verkostotyön ansiosta nuorille pystyttiin suunnittelemaan tarvittavat tukitoimet ennen ensimmäisten lähiopetusjaksojen aloittamista. Heille järjestettiin viikon mittaiset valmennusjaksot, jotka ajoitettiin kesäkuun alkuun peruskoulun päättymisen jälkeen. Tähän mennessä neljällä hankkeeseen osallistuneella nuorella on yritystoimintaa. Kahdella heistä on yhteinen yritys joka työllistää nyt nuoria oppisopimusopiskelijoita. Heidän oppisopimustarinansa on nähtävissä liitteessä 2.

Ammatillisen koulutuksen reformin myötä ohjauksen ja koulutuksen keskiössä on osaamisperustainen koulutus. Aiemmin hankitun osaaminen tunnistaminen ja tunnustaminen ovat olleet vuosikymmeniä termeinä tuttuja aikuiskoulutuksen ja oppisopimuksen opetus- ja ohjaushenkilöstölle ja 1.1.2018 lähtien niiden piiriin kuuluvat kaikki ammatillisten perustutkintojen järjestäjät.

Olemme pohtineet Keudassa verkostokumppaneidemme kanssa varhaisen verkostotyön merkitystä peruskoulusta ammatillisiin perustutkintoihin siirtyvien, tukea tarvitsevien nuorten ohjauksessa. Osin näiden keskustelujen pohjalta päätin valita tämän opinnäytetyöni aiheeksi nivelvaiheen ohjauksen kehittämisen ja tarkastella tilannetta keskiuusimaalaisesta näkökulmasta.

Sekä Keudassa että sen omistajakuntien yläkouluissa onnistunutta tukea tarvitsevan nuoren ohjausta kohti ammatillista perustutkintoa pidetään merkittävänä myös onnistuneen tutkinnon suorittamisen kannalta. Olemme havainneet nuorten oppisopimuksen kehittämishankkeiden aikana Keudassa yläkoulujen opojen olevan ratkaisevassa asemassa heidän ohjatussa peruskoulunsa päättäviä nuoria oppisopimukseen.

Opot ovat usein yläkoulussa ainoat henkilöt, joihin nuoret tukeutuvat tai joiden luokse nämä ohjataan sillä hetkellä, kun koulunkäynti takkuilee. Sen lisäksi, että opot tunnistavat nuorten tuen tarpeen, he tunnistavat usein myös tämän osaamista sekä tavan oppia ja omaksua uutta tietoa. Opot ovat tehneet tiivistä yhteistyötä oppilaiden perheiden kanssa ja kartoittaneet etukäteen tuen tarpeessa olevan oppilaansa mahdollisuuk-

sia suorittaa ammatillinen perustutkinto oppisopimuksella ja vasta sitten ottaneet yhteyttä Keudan työelämäpalveluihin kutsuakseen sieltä edustajan oppisopimuksen verkostotapaamiseen koululle. Tällainen tietotaito on vaarassa menettää merkityksensä, mikäli opojen tunnistamat nuoret ajautuvat yhteishaun jälkeen työelämävaltaisen koulutuksen sijasta näille sopimattomia opetusmenetelmiä käyttävään laitokseen. Samaan aikaan reformin asettamien haasteiden kanssa tuntuu hämmennystä herättävän sekä peruskoulun että toisen asteen ammatillisen koulutuksen opoissa Ohjaamo-toiminnan linkittyminen suomalaiseen koulutusjärjestelmään.

Keudassa tehostetaan hakupalveluiden yhteishaun nivelvaihtoyhteyksiä ja samaan aikaan Keudan työelämäpalveluissa on käynnistetty Keudan opiskelijoiden ja yritysten välistä kohtaamista edistävä Keudan Voima-nimeä kantava ura- ja rekrytointipalvelut. Nivelvaiheen ohjauksen kehittämistyön kannalta hetki saattaa olla otollinen myös eräänlaisen Keudan tiedotus- ja neuvontapalvelun kehittämiseksi yhteistyössä Keudan Voiman ja Keudan hakupalveluiden kanssa. Tähän kontekstiin olen lähtenyt keräämään teoria-ainesta Keski-Uudenmaan nivelvaiheohjauksen yhteistyötilanteen kartoittamiseksi ja kehittämistyön käynnistämiseksi. Vaikka nivelvaiheen ohjaus koskee kaikkia koulutusasteelta toiselle siirtyviä henkilöitä, olen pitänyt tarpeellisena rajata kehittämistyötäni tältäkin osin. Siksi kehittämistyöni ytimessä on tuen tarpeessa olevien yläkoulun oppilaiden nivelvaiheen ohjaus.

Tämä rajaus on siinäkin mielessä tärkeä, sillä osaamisperusteisen ammatillisen yksi kriittinen alue tulee olemaan tuen tarpeessa olevien nuorten osaamisen, vahvuuksien ja tuen tarpeen tunnistaminen. Jos heidän tarpeisiinsa räätälöidyt ja henkilökohtaisesti ohjaus- ja opetusmenetelmät osoittautuvat toimiviksi, saattavat ne tulevaisuudessa olla sovellettavissa kaikille yläkoululaisille. Mehän olemme joka tapauksessa kaikki enemmän tai vähemmän erityisiä ja erilaisia oppimis- ja opiskelutaitojemme suhteen.

Tammikuussa 2018 voimaan tullut ammatillisen koulutuksen reformi pakottaa ammatillisen koulutuksen järjestäjät kiinnittämään entistä huomiota läpäisyn tehostamiseen, sillä tulevaisuudessa valtionosuuksista yli kolmannes muodostuu tuloksesta (AMKE 2017, OKM 2017).

Valtakunnallisesti näyttää siltä, että nuorten ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen on vähentynyt. Lukuvuonna 2015-2016 keskeyttämisprosentti nuorille suunnatussa ammatillisessa koulutuksessa oli seitsemän prosenttia (SVT 2018). Koko Keudan osalta negatiivisten keskeyttämisten osuus on valtakunnallista tasoa. Keudan nuorten koulutuksissa läpäisyprosentti oli vuonna 2017 kuusikymmentäkahdeksan prosenttia (Keuda 2018c, 48), joten tarve läpäisyn tehostamiselle on konkreettinen. Yksi mahdollisuus tehostaa läpäisyä saattaa olla huomion kohdistaminen tuen tarpeessa olevien oppilaiden ohjaukseen nivelvaiheessa.

Tätä ajatusta puoltaa myös Kun koulu loppuu –hankkeen teettämä Nuorten tulevaisuusraportti 2018 –kysely, jossa kysyttiin nuorten kokemusta yläkoulun ohjauksen ja uraohjauksen riittävydestä. Kyselyyn vastanneista nuorista neljännes kokee saaneensa riittävästi ohjausta, kun sen sijaan kolme yläkoululaista neljästä ei ole mielestään saanut riittävästi uraohjausta. Ura-asioiden avaaminen yläkouluikäisille näyttää olevan ohjauksellisesta näkökulmasta suuri haaste huolimatta siitä, että uraohjauksen määrää näyttää lisääntyvän selvästi luokka-asteelta toiselle siirryttäessä. (KLL, Reeta Sutinen 2018).

Tämän opinnäytetyön tavoitteita ovat

- peruskoulusta yläkouluun siirtyvien, tuen tarpeessa olevien nuorten nivelvaiheohjausyhteistyön nykytilanteen arvioiminen sekä erityisoppilaiden ohjauksen että ammatillisen koulutuksen reformin näkökulmasta.
- Keudan ja sen alueen yläkoulujen ohjausyhteistyön kehittäminen.
- Keudan ja yläkoulujen yhteistyön hyvien käytäntöjen tunnistaminen läpäisyn tehostamiseksi.

Opinnäytetyö on Keudan tilaama ja sen tuloksia hyödynnetään Keudan ja sen omistajakuntien peruskoulujen nivelvaiheen ohjaussuunnitelman päivittämisessä.

2 NIVELVAIHEEN OHJAUS AMMATILLISEN KOULUTUKSEN REFORMISSA

2.1 Ohjauksen teoriaa

Nivelvaiheen ohjaus on ihmisten välistä vuorovaikutusta, jossa pohditaan mm. ammatinvalintaan, opintoihin sekä mahdollisesti valitulla urapolulla etenemiseen liittyviä asioita. Ohjaajan työ on vaativaa, sillä siinä ollaan tekemisissä kokonaisvaltaisesti oh-

jattavan arkeen ja yksityiselämään koskevien asioiden kanssa. Vahvuuksien ja osaamisen ohella ohjaustyössä käsitellään myös ohjattavan tuen tarpeita, mahdollisia sairauksia sekä työkykyyn vaikuttavia muita diagnosoituja tekijöitä. Ohjaajan koulutus-taso ja työnkuva määrittelevät ohjaustyöskentelyn syvyyden. Ohjauksen taustateoria tuo työskentelyyn ryhtiä ja ammatillisuutta, sillä sen perusteella ohjaaja kykenee muodostamaan vaivattomammin asiakastyöstä kokoavan näkemyksen. Se helpottaa liittämään ohjattavan kertomat asiat, tuntemukset ja toimintatavat laajempaan kokonaisuuteen. Tarkastelen seuraavissa kappaleissa ohjauksen teoriaa sekä perusopetuksen että nuorisotyön näkökulmista.

1. Konstruktivistinen teoria

Peruskoulun opetussuunnitelman oppimiskäsityksen perusta on konstruktivismissa tai sosiokonstruktivismissa. Silloin ohjattava ottaa itse vastuuta tavoitteidensa asettamisesta ja ymmärtää niiden vaikutuksen kehitykseensä. Oppiminen on sidoksissa opittavaan sisältöön ja oppimistilanteisiin. Konstruktivismi pyrkii ymmärtämään ilmiöitä sekä perustelemaan oman toiminnan motiiveja ja tulkintoja. Ohjattava tai oppija koetetaan saada ymmärtämään omia ajattelu- ja toimintamallejaan sekä kykeneväksi pohtimaan asioita eri näkökulmista. Ohjaustilanteissa huomioidaan ohjattavan kaikki elämän osa-alueet. Ohjausprosessin aikana pystytään siten tukemaan paremmin yksilön oman identiteetin muodostumista, mikäli yhteiskunnallinen ja kulttuurinen tuki on hajaantunut identiteetinmuodostusprosessissa. (Lairio, Puukari & Nissilä 2001, 47, 57; Ojanen 2006, 22, 41–44.)

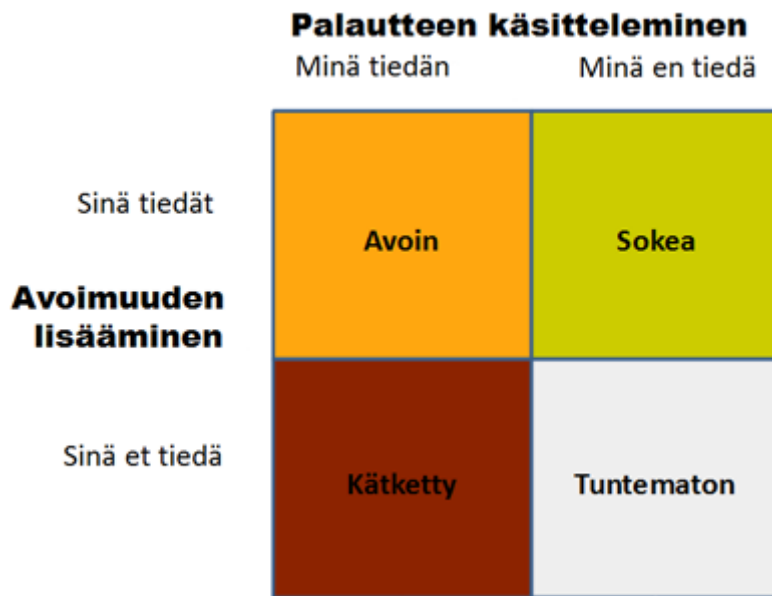
Konstruktivistisen teorian ydintä on käsitys tiedon muodostuksen yhteisöllisyydestä. Oppiminen ja ohjaus perustuu sosiaaliselle vuorovaikutukselle. Uuden oppiminen rakentuu yksilöiden ratkaistessa ongelmia. Oppilaat osallistuvat kognitiivisten rakenteiden luomiseen ja taitojensa kehittämiseen puhuen, selittäen, väitellen ja kysellen. Uutta tietoa omaksutaan yhdessä, jolloin syntyy uusia yhteisiä merkityksiä. Opettajan tai ohjaajan rooli on ohjauksellisuudessa ja hänen työmenetelmiään ovat mm. yhteistoimintaan pohjautuvat opiskelumuodot. Niissä mahdollistetaan tiedon jakaminen ja erilaisten tulkintojen ja perusteluiden esittäminen. Keskeisiä työtapoja ovat keskusteleminen, neuvotteleminen, ryhmä- ja parityöskentely sekä projektit. Sosiokonstruktivistisesta teoriasta voidaan puhua silloin, kun oppimiseen liittyvät sosiaalisuus ja yhteisöllisyys. (Lairio, Puukari & Nissilä 2001, 59; Tynjälä 1999, 163–165.)

2. Ratkaisukeskeinen teoria

Ratkaisukeskeisen ohjauksen tarkoituksena on kohdata myönteisellä tavalla erilaisia haasteita tai pulmatilanteita. Sen keskeistä sisältöä ovat tavoitteet ja niiden saavuttaminen. Kun ohjattavalle on luotu käsitys hänen tilanteestaan ja tavoitteistaan, niin laaditaan toimintasuunnitelma tavoitteiden toteuttamiseksi. Konkreettisen toimintasuunnitelman edistymistä seurataan mm. erilaisilla portaikoilla ja asteikoilla. Ohjauksen avulla pyritään vahvistamaan toimivia ja ohjattavalle helppoja ja positiivisia elementtejä, jonka jälkeen on mahdollista työskennellä kehityshaasteiden kanssa. Työskentelyn ytimessä ohjattava, toiminta on tavoitelähtöistä ja suuntaa tulevaisuuteen. Ratkaisukeskeisyydelle on ominaista löytää ohjattavan voimavarat, siinä huomioidaan poikkeuksia sekä edistymistä. Ohjaus on myönteistä ja luovaa.

3. Kognitiivinen teoria

Kognitiivisessa ohjauksessa hyödynnetään päätöksentekovaiheen ajattelua ja loogisuutta. Ohjauksessa autetaan ohjattavaa tiedostamaan omaa osuuttaan valinta-, päätöksenteko- ja ongelmanratkaisutilanteessa. Ohjattavan omaa ajattelua pyritään käynnistämään sekä pohtimaan ja rajaamaan tai laajentamaan erilaisten vaihtoehtojen soveltuvuutta omaan tilanteeseen. Se voi tarkoittaa vaikkapa itsetuntemuksen lisäämistä testien avulla tai tiedonhakua vaihtoehtoista. Ohjaajan roolina on opastaa ohjattava tiedon lähteille ja etsiä keinoja itsetuntemuksen lisäämiseen. Keinoja ovat esimerkiksi tietokoneavusteiset testit, tiedon hankinta, rationaalisesti etenevät kysymyspatteristot, portfoliot, listojen teko vaihtoehtoista ja niiden arvottaminen, toimintasuunnitelmien tekeminen ja niiden seuraaminen.

Kuva: Joharin ikkuna (Valmennus Oy Liitos 2013).

4. Psykodynaaminen ohjaus

Psykodynaamisessa ohjauksessa painottuu avoimen ja luottamuksellisen ohjaussuhde, jossa ohjattava pohtii vapaasti itseään ja tulevaisuuttaan. Ohjaaja luo positiiviset olosuhteet ja helpottaa ohjattavan itseilmaisua. Ohjaajan työvälineinä ovat kuunteleminen, ymmärtäminen ja reflektointi. Tavoitteena on tuoda esiin ohjattavan päätöksiin vaikuttavia tekijöitä. Tärkeää on tulla tietoisiksi tiedostamattomista asioista niiden käsittelemiseksi. Ohjaussuhteen kannalta on pohdittava ohjaussuhteen toimintatapa ja mitä tuodaan esiin. Psykodynaamisessa ohjauksessa käytetään menetelminä esimerkiksi Joharin ikkunaa ja kuvallisia menetelmiä, mutta erityisesti keskusteluja. (Mäkinen 2012.)

Aikoinani päihdetyössä totuin hyödyntämään psykodynaamista ohjausta käyttäen menetelmänä motivoivaa haastattelua. Se on William R. Millerin vuonna 1983 esittelemä, potilaskeskeinen ohjausmenetelmä, jossa ammattilaisen ja potilaan välisen yhteistyön avulla koetetaan löytää ja vahvistaa potilaan halua elämäntapamuutokseen. Vaikka menetelmä on alkujaan kehitetty erilaisten riippuvuuksien hoitoon, sitä voidaan käyttää myös, kun halutaan muutoksia elämäntapoihin.

Motivoiva haastattelu koostuu avoimista kysymyksistä (miten, miksi, kuinka, ja kerro) sekä reflektioivasta eli heijastavasta kuuntelusta sekä yhteenvedoista. Yhteenvedojen

avulla osoitetaan, että potilasta on kuunneltu ja tällä on mahdollisuus korjata ja täydentää kertomaansa. On myös kuunneltava tarkkaan, jos potilas sattuu mainitsemaan jotain myönteistä toiminnastaan tai itsestään. Työskentelyssä korostuu maltti – on odotettava potilaalta häntä itseään motivoivia lauseita ja vahvistaa tätä puhetta.

Taitavalla kommunikoinnilla voidaan herätellä sekä kasvattaa ja vahvistaa ihmisen motivaatiota. Tärkeintä on koettaa selvittää potilaan omia arvoja, tavoitteita sekä tavoiteltavan muutoksen merkitystä ja käytettävissä olevia resursseja potilaan motivoitumiseksi. (Järvinen 2014.)

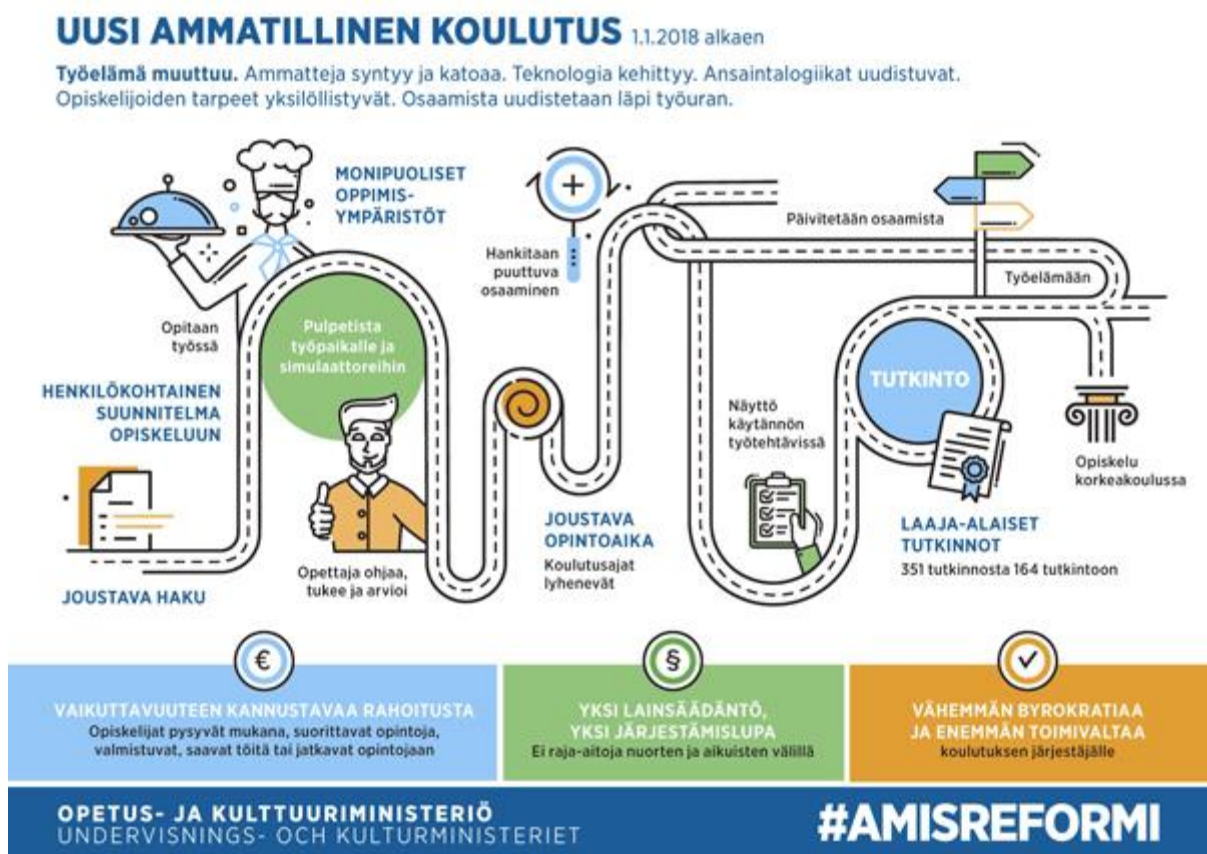
Kuvailemissani lähestymistavoissa näyttää yhteisten piirteiden lisäksi olevan eroavaisuuksia, ja siksi on mielestäni tärkeää osata käyttää niitä joustavasti. Mitä monimuotoisempi työkalupakki ohjaajalla on, sitä enemmän menetelmiä hänellä on käytettävään. Teorian valintaan vaikuttaa ohjaajan mieltymyksen ja ammattitaidon lisäksi, ohjattavan tarpeet. Ohjattavien erityyppiset tilanteet edellyttävät erilaisten ohjausteorioiden hyödyntämistä.

2.2 Tavoitteena yksilölähtöisyys ja joustavuus

Työelämälähtöisyys ja osaamisperusteisuus ovat olleet suomalaisen ammatillisen koulutuksen lähtökohtana jo yli kahdenkymmenen vuoden ajan. Ammatillisten tutkintojen valtakunnallisia opetussuunnitelman perusteita uudistettiin vuosina 1993–1994, jolloin opetussuunnitelmiin tulivat työelämän toimintakokonaisuuksiin perustuvat ammatilliset opintokokonaisuudet ja osaamisena määritellyt tavoitteet ja arviointikriteerit. Aikuiskoulutuksen rungoksi tuli näyttötutkintojärjestelmä.

Vuosien saatossa opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteiden muutosta on viety hiljalleen pidemmälle, sillä oppilaitosten ja opettajien ajattelua on pitänyt muuttaa tiede- ja oppiainekeskeisestä maailman jäsentämisestä kohti työelämän toiminnan pohjalta tapahtuvaan ammatillisen opiskelun jäsentämisestä. (OPH 2014b, Osaamisperusteisuus, 7).

Ammatillisen koulutuksen reformi tuli voimaan 1.1.2018. Kyseessä on uudistus, jossa ammatillinen koulutus muuttuu osaamisperusteiseksi ja asiakaslähtöiseksi. Yksilöllisten opintopolkujen määrä sekä työpaikoilla tapahtuvaa oppiminen lisääntyy. Samalla puretaan sääntelyä ja päällekkäisiä toimintoja (Eskola 2017, OKM a, Ammatillisen, 10.5.2018, OPH 2018a. Ammatillinen, 3-4.)

Kuva: Uusi ammatillinen koulutus. OKM, #Amisreformi. 2017.

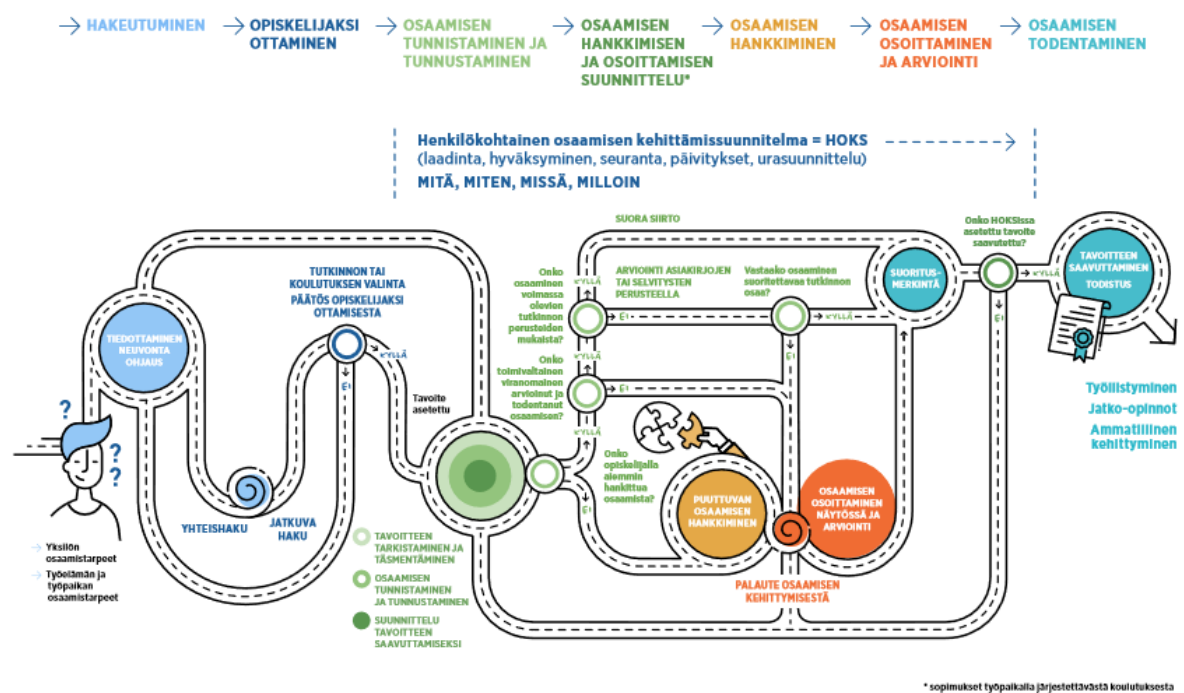
Reformissa korostuvat yksilölliset opintopolut. Jokaiselle opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma (HOKS). Siihen kirjataan selvitetty ja tunnustettu tämän aiemmin hankkima osaaminen sekä laaditaan suunnitelma osaamisen hankkimiseksi ja millaista osaamista opiskelija tarvitsee. HOKSiin kirjataan myös tarvittavat tukitoimet (OKM, d, Henkilökohtaistaminen).

Useat ihmiset suunnittelevat jatkuvasti elämäänsä pohtien miten eläisi tässä hetkessä tai tulevaisuudessa. Suunnittelemisen on pyrkimystä löytää tasainen alusta toiminnan pohjaksi. (Oinasmaa & Pasanen & Spangar 2004, 29).

Koulutuksen ytimessä puuttuvan on osaamisen hankkimisen. Koulutuksen järjestäjällä on lakisääteinen velvollisuus tunnustaa osaamista (531/2017).

Henkilökohtaistaminen tehdään kaikille ammatillista tutkintoa tai sen osaa suorittaville sekä valmentavien koulutusten opiskelijoille. Henkilökohtaistaminen koskee myös ammatillisessa osaamista syventävää tai täydentävässä koulutuksessa olevaa opiskelijaa sekä opiskelijaa, joka opiskelee oppisopimuksella tai koulutussopimuksella ammatilliseen tehtävään valmistavassa koulutuksen (OKM, d, Henkilökohtaistaminen).

HENKILÖKOHTAISTAMINEN

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ
UNDERVISNINGS- OCH KULTURMINISTERIET

#AMISREFORMI

Kuva: OKM. 2017.

Ohjauksen sekä tieto- ja neuvontapalvelujen järjestämisvastuu on Suomessa pääasiassa Opetus- ja kulttuuriministeriöllä ja työ- ja elinkeinoministeriöllä. Lisäksi työpaikoilla ja yrityksissä on neuvontaa ja ohjausta ja niiden järjestämisen vastuu on työnantajilla. Myös työelämä- ja muut järjestöt tarjoavat tieto- ja neuvontapalveluja jäsenilleen. Tieto- ja neuvontapalveluja sekä ohjausta tarjotaan myös alaan erikoistuneissa yrityksissä. (OKM, 2011,11.)

Ennen ammatillisen koulutuksen reformin voimaan tuloa laadittiin kiireessä vuoden 2017 aikana uuden lainsäädännön mukaista käsitteistöä. Varmaankin kiireisestä ammatillisen koulutuksen sanaston uudelleenkirjoittamistyöstä johtuen saattaa näkyä erityisesti vuoden 2018 aikana julkaistavissa teoksissa joitakin käsitevirheitä, joita ei ole ehditty alaa sivuaviin teoksiin korjata ennen niiden painatusta. Esimerkiksi Sandberg mainitsee henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman lyhenteeksi HOS, joka oli sanastoa laadittaessa vuoden 2017 keväällä ehdolla lyhenteeksi. OKM kuitenkin lanseerasi syksyllä 2017 lyhenteeksi HOKS:n, joka on siis nyt virallisesti käytössä. (Sandberg 2018, 13, OKM 2017, ks. kuva Henkilökohtaistaminen.)

Ohjauksen johtavana periaatteena Suomessa on sen elinikäinen kesto. Ohjaus on keskeinen työllisyyden parantamisen ja ylläpidon väline ja sen edistäminen on tärkeää myös ammatillisen liikkuvuuden tukemiseksi ja aktiivisen kansalaisuuden edistämiseksi. Koulutuksen ja työelämän väliset siirtymät ovat lisääntyneet ja monipuolistuneet. Yksilön koulutuksen- ja ammattiuransa hallintataidot korostuvat ja tiedon tarve lisääntyy. Yksilö saa opintojensa edistämiseksi ja ura- ja koulutusvalintojensa tueksi erilaisia ohjausta ja tietoa työ- ja koulutusmahdollisuuksista sekä erilaisista tukimuodoista. Ohjauksen ilmenemismuotoja ovat esimerkiksi oppilaan ohjaus, neuvonta ja valmennus sekä opinto-ohjaus, tutorointi ja mentorointi sekä ammatinvalinnanohjaus. Lähtökohtana on aina asiakas- ja yksilölähtöisyys. Toisena lähtökohtana luodaan mahdollisuuksia ja tunnustetaan yksilön omat voimavarat. Kouluissa ja oppilaitoksissa toteutettavan ohjauksen määrittelyissä korostuvat opiskeluvalmiuksien kehittämiseen ja opintojen kulkuun liittyvät lähestymistavat sekä uran valintaan ja työelämävalmiuksiin liittyvät tavoitteet. Ohjaukseen liittyvät toimet auttavat CEDEFOPIN määritelmän mukaan kansalaisia eri elämänvaiheissa tunnustamaan kykynsä, osaamisensa ja kiinnostuksensa. He oppivat tekemään tarkoituksenmukaisia koulutukseensa ja työuraansa liittyviä päätöksiä sekä hallitsemaan yksilöllisiä polkujaan mm. opiskelussa ja työssä. (OKM 2011, Elinikäisen. 9-10). Peruskoulussa tapahtuvasta oppilaanohjauksesta sekä oppilaan tukitoimista määrätään perusopetuslaissa (PoL 628/1998).

Oppilaanohjauksessa käsitellään opiskelutaitojen ohessa koulunkäyntiä, itsetuntemusta, jatko-opintomahdollisuuksia, ammatteja ja ammattialoja sekä työelämää. Kaikille oppilaille on tarvittaessa henkilökohtaisesti tai pienryhmissä tapahtuvaa neuvontaa oppilaanohjaustuntien lisäksi. Oppilaanohjaukseen kuuluu myös oppilaiden

ohjaaminen erilaisten tiedonhankintavälineiden sekä yhteiskunnan tarjoamien neuvonta- ja ohjauspalveluiden käyttöön (OPH 2014c, Perusopetuksen. 442).

Peruskoulun ylimmillä vuosiluokilla oppilaille on järjestettävä työelämään tutustumisjaksoja vahvistamaan koulutus- ja ammatinvalintoja. Pääsääntöisesti oppilaiden työelämään tutustumisjaksot kestävät noin viikon tai kaksi viikkoa (TET-jaksot). Niiden yhteydessä voidaan järjestää myös tutustumista ammatilliseen koulutukseen (OPH 2014c).

Tässä opinnäytetyössä nivelvaihe tarkoittaa siirtymistä perusopetuksesta toisen asteen ammatillisiin opintoihin (Harjunpää & Laiho & Ågren 2018 s. 8).

2.3 Osaamisen tunnistaminen

Aiemmin hankittu osaaminen huomioidaan kaikissa ammatillisissa opinnoissa. Opintojen ytimessä on puuttuvan osaamisen hankkiminen – sitä opiskellaan, mitä ei osata. Opiskelijalla voi olla myös kesätöissä tai omassa yrityksessä kertynyttä osaamista kesätöissä. Osaamista voi kertyä vapaa-ajallakin, kuten harrastustoiminnassa. (OPH 2018b. Osaamisen).

Keudassa kerrotaan opiskelijalle, että mikäli tällä on aikaisempia ammatillisia opintoja tai sellaista työkokemusta tai muulla tavoin kertynyttä osaamista, joka saattaisi korvata vaadittavia opintoja, tämän on oltava yhteydessä vastuuhjaajaansa, opettajaansa tai opinto-ohjaajaansa (KEUDA 2018b).

Opiskelijan aiemmin hankkima osaaminen on selvitettävä ja tunnistettava kattavasti ennen kuin opiskelu alkaa. Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on tunnistaa osaamista. Opiskelijan toimittamia asiakirjoja ja tarvittavia muita selvityksiä käytetään tunnistamisessa (OPH 2018c. Ammatillisen. 1).

2.4 Henkilökohtaistaminen ammatillisessa koulutuksessa

Opintojen henkilökohtaistaminen koskee kaikkia ammatillisia koulutusmuotoja. Se koostuu opiskelijan henkilökohtaisesta osaaminen kehittämissuunnitelmasta (HOKS), johon koulutuksen järjestäjä ja opiskelija laativat yhdessä suunnitelman opintojen suorittamisesta tutkinnon perusteissa esitetyn ammattitaitovaatimusten mukaisesti.

Henkilökohtaistamisen yhteydessä tunnistetaan aiemmin hankittu osaaminen (OKM c, Henkilökohtaistaminen, Kokkonen 2017, 2-15, Eskola 2017).

3 TUEN TARPEESSA OLEVIEN OHJAUS NIVELVAIHEESSA

Suomalaisen koulutusjärjestelmän perusasteen ja toisen asteen lainsäädännöt eroavat toisistaan. Sekä toisen asteen ammatillisesta koulutuksesta että lukiokoulutuksesta puuttuu tukitoimien kolmiportaisuus, joten mm. tehostettu tuki puuttuu toisen asteen lainsäädännöstä (Sandberg 2018, 142-143).

Nivelvaiheen ohjauksen oikea-aikaisuuden kannalta on toisella asteella työskentelevien ohjauksen ja opettamisen ammattilaisten tunnistettava perusopetuksen tuen tarpeen kolmiportainen kategoria.

3.1 Tuen tarpeen kategoriat

Perusopetuslaki (PoL 1998/628) Perusopetuslaki jakaa tukea tarvitsevat oppilaat kolmeen kategoriaan:

1. Opinnoissaan tilapäisesti jäljessä olevat sekä sellaiset oppilaat, joilla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään ja tarvitsevat tukiovetusta tai osa-aikaista erityistukea.
2. Tehostetun tuen piiriin kuuluvat oppilaat, jotka tarvitsevat oppimisessaan tai koulunkäynnissään säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja.
3. Erityinen tuki koostuu erityisopetuksesta muusta lainmukaisesti annettavasta tuesta. Erityisopetuksessa huomioidaan oppilaan etu sekä opetuksen järjestämismahdollisuudet huomioiden joko muun opetuksen yhteydessä tai osittain tai kokonaan erityisluokalla tai muussa soveltuvassa paikassa.

Toisinaan saattaa unohtua, että yläkouluikäiset nuoret eivät ole puutteellisin tiedoin varustettuja aikuisia, vaan lapsia, jotka kaipaavat neuvontaa ja kannustamista omia valintoja pohtiessaan. Monet nuoret tarvitsevat vahvaa saattaen vaihtaen –periaatteella toimivaa ohjausta siirtyessään perusasteelta toiselle asteelle. Erityisesti tukea tarvitsevat nuoret kaipaavat tässä nivelvaiheessa vahvaa aikuisen tukea (Sandberg 2018, 149).

3.2 Tunnistaminen ja ohjaaminen

Tuen tarpeen varhaiseksi havaitsemiseksi oppilaiden oppimisen edistymistä ja koulunkäynnin tilannetta tulee arvioida jatkuvasti. Ensimmäiseksi tarkastellaan koulussa käytössä olevia toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta oppilaalle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa oppilaalle aikaisempaa paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnissa ja tuen suunnittelussa hyödynnetään mahdollisten muiden arviointien tuloksia ja huomioidaan oppilaalle aiemmin annettu tuki. Oppilasta tuetaan ensisijaisesti omassa opetusryhmässä ja koulussa erilaisin joustavin järjestelyin, ellei tämän etu välttämättä edellytä oppilaan siirtämistä toiseen opetusryhmään tai kouluun. Erityisesti huolehditaan tuen jatkumisesta lapsen siirtyessä esiopetuksesta perusopetukseen, perusopetuksen sisällä sekä oppilaan siirtyessä perusopetuksesta toiselle asteelle (OPH 2014c, 62).

Tukea tarvitsevan oppilaan ohjaustehtävä on kaikkien opettajien vastuulla. Ohjaus on kokonaisvaltaisesti läsnä koulun arjessa. Sen tavoitteena tukea tarvitsevan oppilaan itseluottamuksen, itsearvioinnin sekä oppimaan oppimisen taitojen ja tulevaisuuden suunnittelukykyjen vahvistaminen. Oppilaan yhteistyötilanteissa mahdollisesti ilmevät tuen tarpeet sekä arjenhallinta, opintojen suunnittelu- ja opiskelutaidot ovat keskiössä. Ohjauksella pyritään siihen, että oppilas oppii asettamaan tavoitteita oppimiselleen ja ottamaan vastuuta opiskelustaan. Ohjauksen näkökulma huomioidaan, kun arvioidaan oppilaan tarvetta tehostettuun tai erityiseen tukeen. Pedagogisen arvon tai pedagogisen selvityksen osana arvioidaan oppilaan aikaisemmin saaman ohjauksen riittävyttä ja vaikutusta sekä oppilaan jatko-ohjaustarvetta. Oppilaan ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet kirjataan oppimissuunnitelmaan tai henkilö-

kohtaiseen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan eli HOJKSiin. Ohjauksellisen tuen suunnittelussa hyödynnetään oppilaan ja tämän huoltajan ohella oppilas-huollon sekä oppilasta mahdollisesti avustavan henkilöstön asiantuntemusta. Päätösvaiheen ohjauksessa ohjaaja selvittää oppilaan kanssa jatko-opintomahdollisuuksia sekä oppilaan tarvitseman tuen jatkumista toisella asteella (OPH 2014a, 62-63).

Tuen tarpeessa olevia oppilaita varten järjestetään perusopetuksessa tukea joustavan perusopetuksen avulla. Sen tavoitteena on auttaa nuoria käymään peruskoulunsa loppuun sekä edistää peruskoulun jälkeiseen koulutukseen hakeutumista. Joustava perusopetusta kutsutaan JOPO®- toiminnaksi ja se tapahtuu perusopetuksen yhteydessä yleisopetuksen tavoittein ja sisällöin. Joustavan perusopetuksen työskentelymuodoissa käytetään joustavia toimintamalleja. Lisäksi opetuksessa huomioidaan oppilaiden yksilölliset tarpeet ja elämäntilanteisiin. Tarkoituksena on varmistaa nuorelle toisen asteen koulutuspaikka. Pääpainotukset opetuksessa ovat toiminnalliset työmuodot sekä opiskelu työpaikoilla, aidoissa työympäristöissä (OKM 2011,12)

Nivelvaiheen ohjauksella tuetaan oppilaita/opiskelijoita selviytymään meneillään olevista opinnoistaan, jotta nämä kykenevät omaksumaankin jatko-opinnoissa tai työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Ohjauksen tavoitteena on että oppilas kokee sen jatkuvana. Yhteistyössä ja kaikkien asiantuntijuutta hyödyntämällä vältetään ohjaustehtävien päällekkäisyydeltä, jolloin ohjaus tehostuu. (Juhala, Järvinen, Kärnä, Pyhälähti 2007c, 2.).

Sandberg korostaa erityisopettajan pedagogisen ammattitaidon tärkeyttä nivelvaiheessa. Hänen mielestään on erityisopettajan ja oppilaanohjaajan välinen tehtävänjako on tärkeää jotta tiedot hyviksi havaituista tukitoimista siirtyisivät toisen asteen erityisopettajalle. Oppilaanohjaajan tehtävänä puolestaan on tunnistaa ja selvittää, millaiseen oppilaitokseen nuorta on nuorta ohjaamassa. Hänen tehtäviinsä kuuluu myös perehtyä vastaanottavan oppilaitoksen ohjauksen ja tuen mahdollisuuksiin. (Sandberg 2018, 149)

Nivelvaiheen ohjaus voidaan käsittää myös koulutus- ja urasuunnitteluun liittyväksi tieto- ja neuvontatyöksi, jolloin asiantuntijan on keskityttävä selvittämään nuoren tie-

dontarvetta keskustellen ja kuunnellen. Kun nuoren tiedon tarve on saatu määritel-lyksi, käynnistetään tiedonhaku vastauksen löytämiseksi. Nuori tekee tämän jälkeen itsenäisen päätöksen sitä, millä tavalla hän hyödyntää tietoa elämässään (Pietilä & Siivonen 2016, 45)

3.3 Nuorten tieto- ja neuvontapalvelut ohjauksen tukena

Nuorten tieto- ja neuvontatyön historia on Suomessa pitkä. Sen lähtökohdat ovat 1950-luvulla, jolloin maalta kaupunkiin muuttaneet nuoret tarvitsivat tietoa ja neuvontaa asunnoista, työpaikoista ja harrastuksista. Työskentelyperiaate muotoutui silloin eli nuorille on saatavissa heidän tarvitsemaansa tietoa. Nuorten tieto- ja neuvontatyö on tulevaisuuspainotteista ja innovatiivista Vuonna 2006 perustettiin Nuorten tieto- ja neuvontatyön kehittämiskeskus Koordinaatti. Se perustettiin vastaamaan nuorten tiedon, neuvonnan ja ohjauksen tarpeisiin. Monialaisuus ja moniammatillisuus kuuluvat kaikkiin nuorisotyön muotoihin, niin myös nuorten tieto- ja neuvontatyöhön. (Fedotoff & Leppäkari & Timonen 2016.)

Nuorten nivelvaiheohjaukseen on kehitetty uraohjauksen tueksi digitaalisia koulutuksellista tieto- ja neuvontapalveluja. Opetushallituksen lanseeraama ja ylläpitämä Opintopolku.fi- internetsivusto toimii kansalaisten palvelukokonaisuutena, josta löytyy kattavat hakupalvelut ammatilliseen koulutukseen ja lukiokoulutukseen, näihin valmentaviin koulutuksiin, korkeakoulukoulutukseen sekä aikuiskoulutukseen (OPH 2015, Sade lakkaa). Opintopolun kattaviin hakupalveluihin sisältyvät myös yhteishaku ja jatkuva haku. Sieltä saa myös ajantasaista tietoa oppilaitosten järjestämistä tutkinnoista. Täysin sähköinen palvelu toteuttaa osaltaan ajatusta nuorten ja tieto- ja neuvontapalveluista, joka on Fedotoffin ja Leppäkärin mukaan suhteellisen joustavaa julkista palvelua. Se reagoi nopeasti sekä nuorten että yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin. Siellä on mahdollisuus omaksua nopeasti sellaisia uusia, nuorille tärkeitä aiheita, joita mikään muu nuorille tietoa antava taho ei vielä tarjoa. Nuoret osallistuvat uusien tieto- ja neuvontapalveluiden muotojen kehittämiseen yhdessä ohjaajien kanssa antamalla heille tilaa yhteiseen suunnitteluun esimerkiksi vertaistoiminnan avulla (Fedotoff & Leppäkari 2016, 204).

Keudan omistajakuntien alueella ja hieman laajemmallakin toimiva Ohjaamo Keski-Uusimaa tarjoaa tukea, neuvontaa ja ohjausta erityisesti alle 30-vuotiaille nuorille ai-

kuisille. Palveluita on tarjolla kahdeksan kunnan alueella (Hyvinkää, Järvenpää, Kerava, Mäntsälä, Nurmijärvi, Pornainen, Sipoo, Tuusula) ja alkuvaiheen ohjaukseen pääsee kunnasta riippuen päivystysaikoina ja myös ilman ajanvarausta.

Ohjaamossa mukana ovat myös kaikki alueen ammatilliset oppilaitokset sekä TE-toimisto. Palvelut on suunnattu esimerkiksi työttömille ja opiskeleville nuorille työllistymis-, koulutus- sekä kuntoutusasioissa. Myös nuorten parissa työskentelevät ammatilliset voivat hyödyntää palveluita omassa työssään (Keuda 2018b).

Nuorten tieto- ja neuvontapalveluihin pääsee helposti, ja ne kiinnostavat erilaisia nuoria. Sitoutumattomina matalan kynnyksen palveluina niiden lähestymistapa nuoria koskettaviin asioihin on empaattinen. Nuoren kanssa selvitetään sen hetkiset palvelutarpeet, jonka jälkeen hänet ohjataan sopivan asiantuntijan luokse. Palveluohjausosaaminen on tärkeää, jotta nuori saa tarvitsemansa tuen (Fedotoff & Leppäkari 2016, 204).

Tulevaisuudessa kannattaisi selvittää tarkemmin, ketkä peruskoulun päättävistä nuorista tarvitsevat erityistä tukea kouluhyvinvointiinsa sekä sisäisen motivaationsa löytymiseen selvitäkseen toisen asteen koulutukseen. (Vasalampi 2013, 219).

4 NIVELVAIHEEN OHJAUS KESKI-UUDELLAMAALLA

Keudan omistajakuntien alueella sijaitsee 20 yläkoulua. Sipoossa on kaksi, joista toinen järjestää opetusta ruotsiksi. Pornaisissa sijaitsee yksi, kun taas Tuusulassa yläkouluja on viisi. Niistä yksi on erityiskoulu. Nurmijärvellä on viisi ja Mäntsälässä on kaksi yläkoulua. Keravalla yläkouluja on kaksi ja Järvenpäässä kolme, joista yksi on erityiskoulu. Lisäksi Tuusulan Kellokoskella sijaitsee sairaalakoulu.

4.1 Yleiset linjaukset

Perusopetuksen luokilla 7 – 9 oppilaanohjauksesta vastaa oppilaanohjaaja. Oppilailla saavat tarvittaessa henkilökohtaista tai pienryhmäohjausta. Varsinaista ammatillisiin opintoihin ohjausta tehdään 8.-9. luokan aikana. Ohjaukseen osallistuu myös muu henkilöstö oman työnsä ohessa.

Työelämään tutustumis- eli TET –jaksoja järjestetään 7.-9. luokilla niin, että ne ovat pisimmillään 9. luokalla 2 viikkoa. Näin tuetaan oppilaiden jatko-opintosuunnitelmia

ja annetaan heille valmiuksia tulevien koulutusten työssäoppimisjaksoille ja työelämään. Opintokäyntejä tehdään jo esikouluvaiheesta lähtien alueen työpaikoille ja tekemällä yritysysteistyötä mm. kummiluokkatoiminnalla. Keudassa on laadittu yhdessä sen omistajakuntien yläkoulujen kanssa vuodesta 2004 lähtien ohjauksen yhteistyösuunnitelma, jota on päivitetty kerran kerran vuodessa ja joka julkaistaan oppaan muodossa. Opinto-/oppilaanohjaajat päivittävät sitä vuorovuosina niin, että työryhmässä ovat peruskoulun, Keudan toimipisteiden ja lukioiden edustajat. Päivitystä tehtäessä huomioidaan myös seuraavan vuoden kehittämistarpeet. (Juhala ym. 2007c, s. 1)

Vuoden 2008 jälkeen on Keski-Uudenmaan yläkoulujen ja Keudan ohjausmallia päivitetty eri vaiheissa tapahtuvien ohjausprosessien prosessimalleilla. Prosessikuvauksissa esitellään elinikäisen ohjauksen prosessi esikoulun ja peruskoulun kautta toisen asteen perusopintoihin sekä jatko-opintoihin tai työelämään johtaviin polkuihin. Mallinnos sisältää kuhunkin siirtymään eli nivelvaiheeseen liittyvät ohjaus- ja tukitoimenpiteet. Kokonaisprosessia tarkentavia malleja ovat perusopetukseen sekä yhteishakuun ajoittuvat monialainen tuki ja ohjaus. Ohjausta tehdään yhteistyössä huoltajien kanssa. Koko opetushenkilöstö osallistuu oppilaan ohjaamiseen tämän opiskellessa oppiaineita. He myös auttavat tätä kehittämään oppimaan sekä oppimistaitojaan että -valmiuksiaan. Tavoitteena on ehkäistä opintoihin liittyvien ongelmien syntymistä.

Päättöluokkalaisilla on viikoittaiset oppilaanohjauksen oppitunnit. Oppilaat tapaavat ohjaajansa myös henkilökohtaisissa tapaamisissa. Perheohjauksessa oppilaanohjaaja tapaa päättöluokkalaisen ja huoltajat. Tätä työtapaa käytetään mm. silloin, kun nuorella on erityisen tuen tarve. Työelämään tutustuminen eli TET-jakso kestää yleensä kaksi viikkoa 9. luokalla. TET-jakso pyritään järjestämään jo syyslukukaudella, jotta se hyödyttäisi mahdollisimman paljon koulutuspaikan valintaa. Kunnittain tai kouluittain järjestetään koulutusmessut, jossa lähialueen oppilaitokset voivat esittäytyä niin nuorille kuin heidän huoltajilleenkin. Koulutusmessujen yhteydessä tai erikseen järjestetään myös vanhempainiltoja, joissa selvitellään jatko-opintoja ja yhteishakua. Päättöluokkalaiset vierailevat myös toisen asteen koulujen järjestämissä avoimien ovien päivissä omien valintojensa mukaan. Toisen asteen oppilaitosten opinto-ohjaajat ja tuutorit voivat vieraila oppilaanohjauksen tunneilla päättöluokissa. Erityisen tuen tarpeessa oleville päättöluokkalaisille järjestetään aina tarvittaessa koulutusko-

keilu. Oppilaanohjaaja informoi sekä päättöluokkalaisia että heidän huoltajiaan työelämään tutustumisjaksoista, tutustumiskäynneistä, valinnaisista aineista, koulutusmessuista, vanhempainilloista sekä yhteishausta. Ennen lukuvuoden loppua päättöluokkalaisille ja heidän huoltajilleen tiedotetaan opiskelupaikan vastaanottamisesta ja toimimisesta siinä tapauksessa, että nuori jää vaille opiskelupaikkaa. Siirtopalavereja järjestetään, jotta opetuksen järjestämisen kannalta tarvittavat tiedot siirtyisivät uuteen kouluun. Vanhemmille kerrotaan siirtopalaverista ja sen tavoitteista etukäteen. Samalla heiltä pyydetään lupa lapsen tietojen siirtoon. (Haatainen ym. 5-7).

4.2 Keudan ja neljän kunnan väliset ohjaussuunnitelmat

Yläkoulun seitsemäs- ja yhdeksäsluokkalaisille oppilaanohjausta on omana oppiaineenaan. Opetuksesta vastaa oppilaanohjaaja. Oppilaille järjestetään myös henkilökohtaista ja pienryhmäohjausta. Opiskelun ohjaus sekä kasvun ja kehityksen tukeminen on jatkuvaa. Ammatillinen suuntautuminen tehdään suurelta osin 8.-9. luokilla. Ohjaukseen osallistuu nykysäädösten mukaan myös muu henkilöstö varsinaisen työnsä ohessa.

Työelämään tutustumis- eli TET –jaksoja on seitsemännellä luokalla luokalla 1 päivä, kahdeksannella luokalla yksi viikko ja yhdeksännellä luokalla kaksi viikkoa. Jaksoilla tuetaan oppilaiden jatko-opintosuunnitelmia. Paitsi että ne antavat valmiuksia työelämään, ne myös tukevat suoriutumista tulevien koulutusvaiheiden työssäoppimisjaksoista. Jo esikouluikäisillä on mahdollisuus päästä tutustumaan alueen yrityksiin. Toisella asteella ohjaukseen liittyy myös nivelvaiheeseen liittyviä tiedotus- ym. tehtäviä, esim. esittelemällä toisen asteen koulutusta peruskoululaisille. Erityisopiskelijoiden ohjausta olisi terävöitettävä ennen toisen asteen opintoihin hakeutumista. Samalla olisi pyrittävä saamaan heidät osallistumaan edes päivän tutustumisjaksolla haluamassaan koulutuksessa. Tutustumisen aikana voidaan pohtia oppilaan mahdollisuuksia selviytyä kyseisistä opinnoista. Käynnin jälkeen tulisi muistaa myös vaihtaa tutustumisen anti sekä miettiä todelliset tuen tarpeet. Vastaanottavan oppilaitoksen tulisi tiedottaa perusopetuksen opoja mahdollisuuksista tukea erityisopiskelijaa.

Seitsemäsluokkalaisten ammattituntemusta lisätään vierailemalla eri oppiaineiden puitteissa toisen asteen oppilaitoksissa. Seitsemännen luokan oppilaita saatetaan kutsua toisen asteen järjestämiin tilaisuuksiin. Luontevimmin tällainen yhteistyö toteutuu

oppilaitoksessa, jossa yläluokat ja lukio toimivat samassa yhteydessä. Kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisille järjestetään yritys- ja oppilaitosvierailuja, tietoiskuja jatkoopintoihin liittyviä tietoiskuja työelämästä. Opinto-ohjauksen yhtenä keskeisistä tavoitteita on, että opiskelija oppii hakemaan sekä soveltamaan tarvitsemaansa koulutusta ja työelämää koskevaa tietoa itsenäisesti. Oppilaitosten pitäisi tarjota riittävät mahdollisuudet opiskelijoiden tiedonhankintaan. Koulukohtaisten verkkopalvelujen tarpeiden kartoitus aiotaan aloittaa ja samalla huomioidaan ohjauksen läpinäkyvyys sekä ohjaustoiminnasta tiedottaminen. (Juhala ym. 2007d).

Kahdeksäsluokkalaisille järjestetään infotilaisuuksien ohella vierailuja ammattioppilaitokseen. TET-viikollakin on mahdollisuus tutustua ammattioppilaitokseen. Yhdeksännellä luokalla syvennetään yhteistyötä yläkoulun ja toisen asteen oppilaitosten välillä. Oppilaat voivat tutustua ammattioppilaitokseen joko TET-jaksolla tai avointen ovien päivänä. Ammattioppilaitoksen opinto-ohjaaja pitää yhdeksäsluokkalaisille infotunteja. Jos valintatilanne mutkistuu, voidaan oppilaalle järjestää myös henkilökohtainen tutustumisvierailu oppilaitokseen.

Lähialueen toisen asteen oppilaitokset osallistuvat Rajamäen yläasteella ja Nurmijärven yhteiskoulussa järjestettäviin koulutusmessuihin. Niiden yhteydessä pidetään vanhempainillat yhdeksäsluokkalaisten huoltajille. Keudan edustajat esittäytyvät myös muiden yläkoulujen vanhempainilloissa. Yhteishaun jälkeen perusasteen oppilaanohjaajat välittävät toiselle asteelle tietoja oppilaitokseen pyrkineistä sekä opiskelupaikan saaneista oppilaista. Lisäksi nivelvaiheen tukena on taustatietolomake.

Kesällä yhteishaun tulosten julkistamispäivänä perusasteella tapahtuu jälkiohjaus opojen ohjatessa oppilaitaan. Tässä vaiheessa yhteistyö toisen asteen kanssa on tiivistä. Yläkoulujen oppilaanohjaajat ovat velvoitettuja laatimaan seurantaraportit edellisen vuoden yhdeksäsluokkalaisista. Raporttiin on eritelty lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä lisäopetuksessa ja työssä olevat oppilaat. Mahdollisuus tietojensiirtoon yläkoulun ja toisen asteen opojen kesken on tässä vaiheessa hyvä (Juhala ym. 2007).

Yläkoulun 7.-9. luokilla oppilaalle annetaan sekä luokkamuotoista että henkilökohtaista ohjausta paitsi peruskouluopintojen myös jatkokoulutuksen ja ammatinvalinnan tueksi. Oppilaat saavat ajantasaista tietoa eri koulutusaloista ja ammanteista

opinto-ohjaajilta ja opettajilta. Oppilaita tuetaan ja kannustetaan itsenäiseen päätöksentekoon ja tiedonetsintään.

TET -toimintaa järjestetään yläluokkien opinto-ohjauksen ohella viikon verran 8.- ja 9. luokilla viikon verran. Seitsemäs- ja kahdeksasluokkalaiset myös tutustuvat oman koulunsa keittiön toimintaan 7. tai 8. luokalla kaksi tuntia päivässä kahden päivän ajan. Näin tuetaan oppilaiden jatko-opintosuunnitelmia ja antaa valmiuksia myöhempien koulutusvaiheiden työssäoppimisjaksoista suoriutumiseen sekä työelämään.

Perusopetuksen kaksi viimeistä vuotta on mahdollista opiskella myös joustavan perusopetuksen ryhmässä, ns. jopo-luokalla. Jopo-luokkaan haetaan erillisellä haulla maaliskuussa. Koulujaksojen lisäksi jopo-luokassa opiskellaan myös työssäolojaksoilla (Juhala ym. 2007f).

Nivelvaiheen ohjauksen yhteistyösuunnitelmaa on saatavilla olevan aineiston perusteella päivitetty viimeksi lukuvuonna 2007-2008. Tämän jälkeen alueen yläkoulut ovat päivittäneet alueellaan sijaitsevan Keudan toimipisteen kanssa ohjaussuunnitelmia ja julkaisseet niitä mm. omilla internet-sivuillaan.

Vuonna 2013 oppisopimuskoulutuksen ikärajaa laskettiin viiteentoista ikävuoteen, ja Keudan silloinen oppisopimuskeskus pääsi aloittamaan OKM:lta hankerahoituksen turvin oppisopimuskoulutuksen kehittämisen peruskoulusta oppisopimuskoulutukseen siirtyviä nuoria varten. Korotettu koulutuskorvaus työnantajille- hankkeessa (KK- hanke) Keudan oppisopimuskeskus maksoi saman vuoden keväällä peruskoulun päättäneitä nuoria työllistäville oppisopimustyönantajille OKM:n rahoituksen turvin korotettua koulutuskorvausta.

Tällä resurssilla päästiin kehittämään peruskoulusta työpainotteiseen koulutukseen perustuvaa nivelvaiheen ohjausta. Keudan oppisopimuskeskukseen samana vuonna pestattu oppisopimusopinto-ohjaaja (opso-opo) osallistui nuorimpien oppisopimusopiskelijoiden tuen tarpeen tunnistamiseen sekä ohjaus- ja tukitoimien järjestämiseen ja koordinointiin. Tärkeimmiksi verkostokumppaneiksi muodostuivat Keudan omistajakuntien yläkoulujen oppilaanohjaajat, joista muutamat olivat oma-aloitteisesti lähteneet tekemään kehittämistyötä tuen tarpeessa olevien oppilaiden osaamisen tunnistamiseksi. Yhteishaun tienoille ajoitetuissa ensitapaamisissa, keskustellessani oppisopimuksesta kiinnostuneiden viisi- kuusitoistavuotiaiden nuorten sekä heidän huoltajiensa ja opojensa kanssa, kiinnitin huomiotani yläkoulun opojen ja erityisopettajien tapaan tunnistaa usein häiriköiksi ja menetetyiksi leimatuiksi nuorista heidän vahvuutensa, taitonsa ja osaamisensa.

Konkreettiset yhteistyömallien kuvaukset tuen tarpeessa olevien oppilaiden nivelvaiheohjaukseen eivät olleet KK- hankkeen keskiössä, joten niiden luomiseen ei kohdennettu resursseja.

Sandberg peräänkuuluttaa tukea tarvitsevien nivelvaiheen prosessikuvauksen tärkeyttä. Hänen näkemyksensä mukaan asianmukaisen prosessin turvaamiseksi kunta-kohtaiseen prosessiin nimetään toimenpiteet ja vastuuhenkilöt sekä ohjaustoiminnan jatkuvuuden varmistaminen sairauslomien varalta. Sandberg on jakanut nivelvaiheen neljään osaan, jotka ovat:

1. *Siirtymävaiheen valmistelu*, joka sijoittuu yläkoulun kahdeksannelle luokalle. Silloin aletaan kartoittaa tukea tarvitsevien oppilaiden osaamista ja tpuksen asteen oppilaitoksen valintaa. Samalla varmistetaan, että nuoren oma näkemys toisen asteen oppilaitoksesta ja alasta on hänen omansa ja tämän motivaation kohde. Erityisopettajan ja oppilaanohjaajan yhteistyö on olennaista tässä vaiheessa pedagogisen tuen ja opiskeluvaihtoehtojen kartoittamiseksi ja määrittämiseksi. Yhteistyö oppilaan ja tämän vanhempien kanssa on Sandbergin mielestä tärkeää oppilaan elämänhallinnan taitojen vahvistamiseksi. Siirtymävaiheen valmistelutoimiin kuuluu myös hyvissä ajoin tapahtuva ennakointi ja prosessointi, jotta erot

perusasteen ja toisen asteen opintojen välillä konkretisoituisivat. Jos avointa keskustelua ja prosessointia ei käydä, saattaa siirtyminen toisen asteen opintoihin olla nuorelle järkytys.

2. *Pedagogisen tiedonsiirron valmistelu ja konkreettiset siirtotoimet.* Tässä vaiheessa varmistetaan yläkoulun tukitoimien ajantasaisten tukitoimien näkyminen asianmukaisesti oppilaan HOJKS:iin tai oppimissuunnitelmaan, ja että tiedonsiirtopvat peruskoulusta toiselle asteelle ovat kunnossa. Siirretyt dokumentit nopeuttavat toisen asteen tukitoimien käynnistämistä.
3. *Yhteisvalinnan jälkeinen ohjaus* tapahtuu yhteisvalinnan tulosten varmistuttua. Nuoren ja tämän huoltajan on tiedettävä yläkoulusta yhteyshenkilö, jolta kysyä ohjeita, jos nuori ei saa mieleistään opiskelupaikkaa yhteishaussa. Luontevin ammattilainen tähän on oppilaanohjaaja, joka ohjeistaa lisähausta (mm. Keudan jatkuva haku) tai kymppiluokka tai antaa muuta siirtymään liittyvää ohjausta. Tähän vaiheeseen kuuluu myös opiskelupaikan vastaanottamisen varmistaminen. Mikäli mahdollista, voidaan järjestää myös henkilökohtainen tapaaminen nuoren, tämän huoltajan sekä yläkoulun ja toisen asteen erityisopettajan kanssa tukitoimien käynnistämiseksi heti toisen asteen lukuvuoden käynnistyttyä. Käytännön toteutuksen kannalta on tärkeää tietää tämän vaiheen työnjako pedagogisen tiedonvaihdon varmistamiseksi.
4. *Toiselle asteelle siirtymisen jälkeinen ohjaus* edellyttää tietoisuutta siitä, kuka tai ketkä tukevat nuorta tämän aloittaessa opintojaan toisella asteella. Ennakoimalla esim. nuorisotoimen nuorelle tarjoaman tuen esim. jo yhdeksännen luokan keväällä, saatetaan ehkäistä tukea tarvitsevan nuoren putoaminen toisen asteen opinnoista heti niiden alettua.
(Sandberg 2018, 150-154.)

5 TUTKIMUS

5.1. Ongelman määrittelyä

Opinnäytetyöni on kehittämistehtävä, jonka tavoitteena on selvittää tuen tarpeessa olevien yläkoulun oppilaiden nivelvaiheen nykytilanne heidän hakeutuessaan toisen asteen ammatillisiin opintoihin. Nykytilanteen selvittäminen on tärkeää, jotta pystytään löytämään yläkoulujen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjän (joka tässä kehittämistyössä on Keuda) yhteistyön kipupisteet. Kehittämistyöni kohderyhmäksi valikoituivat yläkoulujen oppilaanohjaajat ja erityisopettajat. Keudan omistajakuntien alueella on kaksikymmentä.

Toinen vastausta kaipaava ongelma on, kuinka hyvin 1.1.2018 voimaan tullut ammatillisen koulutuksen reformi ja uusi perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet auttavat opetus- ja ohjaushenkilöstöä ohjaamaan peruskoulun päättäviä, opinnoissaan tukea tarvitsevia nuoria sinä kriittisenä hetkenä, jolloin nämä etsivät tulevaisuudelleen suuntaa.

Alkuperäinen tavoitteeni oli etsiä vastauksia edellä esittämiini ongelmiin kahdella tavalla. Lähestyin opoja puolistrukturoidulla haastattelulomakkeella, jonka toteutin Webropol-kyselynä internetissä. Toisessa vaiheessa tarkoitukseni oli käsitellä nettikyselyn tuloksista nousseita teemoja ryhmähaastattelun muodossa. Aikataulujen yhteensovittaminen haasteltavien kanssa osoittautui niin hankalaksi ja suorastaan haasteelliseksi, että minun oli tehtävä päätös ryhmähaastattelun hylkäämisestä toistaiseksi. Kehittämistyön jatkamisen kannalta on mielestäni tärkeää, että ryhmähaastattelu toteutuu jossain muodossa.

Ammatillinen koulutus ja siihen liittyvä toisen asteen nivelvaihe elävät juuri nyt niin voimakasta murroskautta, että voidaksemme laatia aitoja, henkilökohtaisia opiskelupolkuja kohti ammattia, on tärkeää koota nuorten ohella heidän opetus- ja ohjausarjessaan mukana olevia kokoamaan yhteen ja jakamaan tuoreimpia ohjausinnovaatioita toisilleen ja toisiltaan.

5.2. Aineiston keruu ja kyselylomake

Tämä opinnäytetyö perustuu puolistrukturoituun tutkimukseen, joka on toteutettu teemoitettuna internetkyselynä. Kyselylomake sisältää sekä strukturoituja että strukturoimattomia kysymyksiä. Hirsjärven ja Hurmeen (Hirsjärvi & Hurme 2000, 31) näkemyksen mukaan tiukasti standardoidusta lomakkeesta ei saa irti laadullista tietoa, kun taas laadullista tietoa voidaan määrällistää.

Tutkimuksen kohderyhmäksi valikoituivat keskiuusimaalaiset yläkoulujen opinto-ohjaajat ja erityisopettajat, jotka ovat tuen tarpeessa olevien oppilaiden nivelvaiheohjauksen asiantuntijoita. Vaikka Valli (2015, 93) suosittelee opettajille suunnatun kyselyn toteuttamista postikyselynä paremman vastausprosentin saamiseksi, päätin ottaa riskin. Kysymyspatteristo lähetettiin kahdellekymmenelle Keudan omistajakuntien suomenkielisen perusopetuksen yläkoulun opoille ja erityisopettajille. Se tarkoittaa kuuttakymmentäviittä henkilöä. Kysymyksiin vastasi viisitoista henkilöä viidestä yläkoulusta. Siis kaksikymmentäkolme prosenttia kyselyyn osallistuneista vastasi kyselyyn koulujen prosentuaalisen osuuden ollessa kaksikymmentäviisi. Koulut sijaitsevat viidessä eri Keudan omistajakunnassa, joten näiltä osin kyselyn tuloksia voidaan arvioida suuntaa-antavina.

Kyselylomaketta laatiessani valitsin käytettäväkseni Likertin asteikon (Valli 2015 s. 98-100) lisäksi valmiit vastausvaihtoehdot ja niiden oheen avoimet kysymykset (Valli 2015, 105-106). Vaikka Likertin asteikolla mitataan perinteisesti mielipiteitä ja asenteita, niin mielestäni mittaristoa voi käyttää kehittämistyössä näkökulmien kartoittamisessa. Monivalintakysymysten oheen sijoitin tarkentavia avoimia kysymyksiä, joihin kyselyn saajat vastasivat sanallisesti. Kysymyksiä laatiessani tavoitteenani oli muotoilla patteristo analyysin kannalta mahdollisimman selkeäksi. Suljettuja kysymyksiä oli kuusi ja avointen kysymysten määrän rajasin kahdeksaan. Kysymyksiä on yhteensä neljätoista. Asteikon täyttöohjeeseen kirjasin pelkästään ääripäät (1=täysin eri mieltä; 5=täysin samaa mieltä). Toivoin ohjeistuksella saavani vastaukset sijoittumaan asteikon ääripäihin, sillä analyysin ja havaintojen tekemisen kannalta ääripäiden vastaukset ovat mielenkiintoisimpia.

5.3 Analysointi

Laadullista aineistoa voidaan analysoida kolmella eri tavalla. Aineistolähtöisen analyysin teoria rakentuu aineistosta käsin, kun taas teorialähtöistä analyysia ohjaa teoreettinen viitekehys. Laadullista aineistoa lähestytään useimmiten sisältöanalyysillä, joka voidaan ymmärtää erilaisten analyysikononaisuuksien suunnannäyttäjäksi, jolloin puhutaan kirjoitettujen, kuultujen ja nähtyjen sisältöjen analyysistä tai hyödyntämällä teoriasidonnaista lähestymistapaa. Viimeksi mainitusta tavasta voidaan puhua myös abduktiivisena päättelynä (Tuomi & Sarajarvi 2009, 91-100).

Analysoin opinnäytetyössäni vastauksia perehtymällä aineistoon teoriasidonnaisesti. Vertailen kyselyn tuloksia keräämääni aineistoon löytääkseni vastauksia opinnäytetyöni ongelmanasetteluun ja arvioidakseni niiden merkittävyyttä mahdollista seuraavaa kehittämisvaihetta ajatellen.

Analyysimenetelmän valinnan jälkeen päätetään aineiston lähestymistapa. Vaihetta, jossa valitaan aineistosta esiin nousevia teemoja, kutsutaan aineistoanalyysissä teemoitteluksi. Se tarkoittaa aineiston luokittelua ja järjestelyä esiin nousevien teemojen mukaiseksi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93).

Olen koettanut tiivistää analyysivaiheessa aineistoa siten, ettei siitä katoa tutkittavan aiheen kannalta tärkeää informaatiota.

Analysoinnin helpottamiseksi olen jakanut kysymyslomakkeen karkeasti neljään teemaan, joista muodostuvat seuraavat sisältöluokat:

Ensimmäinen sisältöluokka: Tukea tarvitsevien oppilaiden osaamisen tunnistaminen (K2-K7).

Toinen sisältöluokka: Tukea tarvitsevien oppilaiden tietojen siirtyminen peruskoulusta Keudaan nivelvaiheessa (K8-K9)

Kolmas sisältöluokka: Yhteistyökumppanit (K10-K11)

Neljäs sisältöluokka: Kehittäminen (K12-K15)

Sisältöluokat on niputettu kysymyspareiksi siten, että strukturoitua kysymystä seuraa avoin kysymys, jolla haetaan tarkempaa vastausta teemaan. Kysymyspatteristoa laatiessani pyrin huomioimaan ammatillisen koulutuksen reformin näkökulman, jotta kyselyn tuloksia voisi hyödyntää mahdollisimman hyvin opiskelijalähtöiseen ja osaa-
misperustaiseen ammatilliseen koulutukseen siirtymisen nivelvaiheen kehittämis-
työssä.

Tuloksia esitellessäni käytän sitaatteja havainnollistaakseni avoimissa kysymyksissä esiin nousevia yhteneväisyyksiä. Kirjain K tarkoittaa tässä yhteydessä kysymystä ja sen perään merkitty numero viittaa avoimen kysymyksen paikkaan kyselyssä.

6 OHJAUSYHTEISTYÖN NYKYTILANNE

6.1 Ensimmäinen sisältöluokka: Osaamisen tunnistaminen

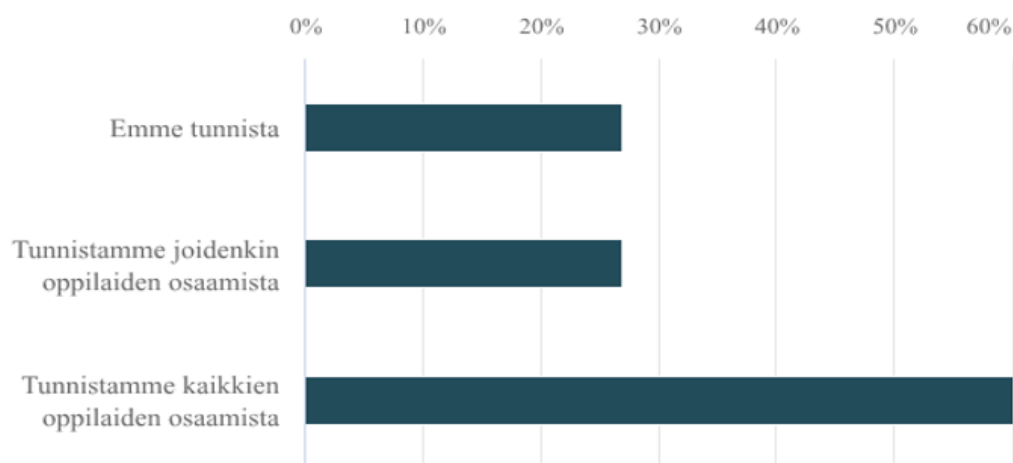
Tuen tarpeessa olevan oppilaan osaamisen tunnistamiseen liittyvässä kysymysparissa vaikuttaa siltä, että vastaajia on pohdituttanut kysymyksen asettelu.

Suljetussa kysymyksessä kaksikymmentäseitsemän prosenttia vastaajista ei tunnista lainkaan erityisoppilaan osaamista. Kaikkien oppilaiden osaamista kertoo tunnista- vansa vastaajista kuusikymmentä prosenttia.

Kuva: Tunnistamme koulussamme erityistä tukea tarvitsevan oppilaan osaamista (K2)

2. Tunnistamme koulussamme erityistä tukea tarvitsevan oppilaan osaamista

Vastaajien määrä: 15, valittujen vastausten lukumäärä: 17

	N
Emme tunnista	4
Tunnistamme joidenkin oppilaiden osaamista	4
Tunnistamme kaikkien oppilaiden osaamista	9

Keskiarvo
2,29

Kuva: K2

Tarkentavaan kysymykseen vastattiin peruskoulun uuden opetussuunnitelman pohjalta:

K5”Aineenopettajat havaitsevat esim. kokeiden kautta ja omilla tunneillaan.”

Suurin osa kyselyyn osallistuneista avaa vastauksissaan pääasiassa tuen tarpeen tunnistamiseen liittyviä prosesseja. Kysymyksen asettelua ihmeteltiin:

K5: ”Mitähän ”tunnistamisella” tarkoitetaan? Yläkoulussa tällaista termiä ei ole käytössä osaamisen arvioinnissa.”

K5: ”Nyt en ole ihan varma mitä kysymyksellä tarkoitetaan. jos on joku tietty ohjelma tms. kyseessä, ei meillä sellaista ole. Mutta tietysti HOJKS:n kirjoitetaan vahvuudet ja jatkon kannalta pohditaan tarkkaan miten vahvuuksia käyttää.”

Vastaukset antavat ymmärtää, että yläkouluissa tunnistetaan pääsääntöisesti näiden opetussuunnitelman perusteissa mainittua aineosaamista. Ammatillisissa opinnoissa edellytettävää osaamisen tunnistamista ei yläkoulussa välttämättä tarvitse tehdä, sillä sitä ei mainita perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Vastaukset viestittävät toisaalta, että osaamistakin toki tunnistetaan ja sitä tehdään ilmeisesti jossakin määrin systemaattisesti sillä

”yhteistyötä tehdään myös kuraattorin ja psykologin kanssa ja nämä huomioidaan osaamisen tunnistamisessa.”

Saattaa olla sattumaa, että avoimissa vastauksissa kukaan opoista ei mainitse oppilaiden perheohjauksessa esille tulevia osaamisen ja erityisen mielenkiinnon kohteita, joista saattaisi olla nuorelle hyötyä tämän valitessa omaa opiskelupolkuaan.

Vertaamalla ensimmäisen ja toisen sisältöluokan avoimia vastauksia (K5 ja K 7) toisiinsa huomataan, että toisen sisältöluokan vastausten perusteella perheohjausta kuitenkin järjestetään ja oppilaiden huoltajien kanssa keskustellaan. Onko kenties niin, että ainakaan vielä oppilaiden osaamisen tunnistamisen tärkeyttä ei ole uudessa, muuttuneessa tilanteessa oivallettu? Tuen tarpeessa olevan oppilaan ohjauksessa saattaa olla riskinä, että esimerkiksi harrastusten tai kesätyön kautta hankitun osaamisen puutteellinen tunnistaminen voi johtaa väriin valintoihin yhteishaussa. Toisaalta voi

käydä niinkin, että vasta ammatillisen perustutkinnon aikana tukea tarvitseva nuori huomaa valinneensa itselleen oikean alan.

Vaikka kyselyyn osallistuneissa yläkouluissa tuen tarpeessa olevat oppilaat ovat integroituina muuhun opetusryhmään, heille on myös kohdennettu pienryhmäopetusta sekä vuosiluokasta riippumatonta perusopetusta.

K5: ”Lisäksi meillä on pedagogisia ryhmittelyjä useassa oppiaineessa ja osa aineista voi olla laaja-alaisen erityisopettajan opettamana joko pienemmässä ryhmässä tai yksilöopetuksena. Lisäksi koulunkäynninohjaajat käytössä.”

Osaamisen tunnistamisen kannalta voidaan ehkä ohjaukseen kehittäen tulevaisuudessa vahvistaa tukea tarvitsevien oppilaiden oivallusta omista kyvyistään ja kenties jopa valmentaa heitä oivaltamaan, mitä kaikkea he osaavat. Voisiko tulevaisuudessa olla kenties jopa niin, että tukea tarvitsevien ohjauksen voisi laajentaa voisi koskemaan kaikkia yläkoulun oppilaita, jolloin saatettaisiin päästä irti pienryhmäopetuksesta?

6.2. Toinen sisältöluokka: Tiedon siirto

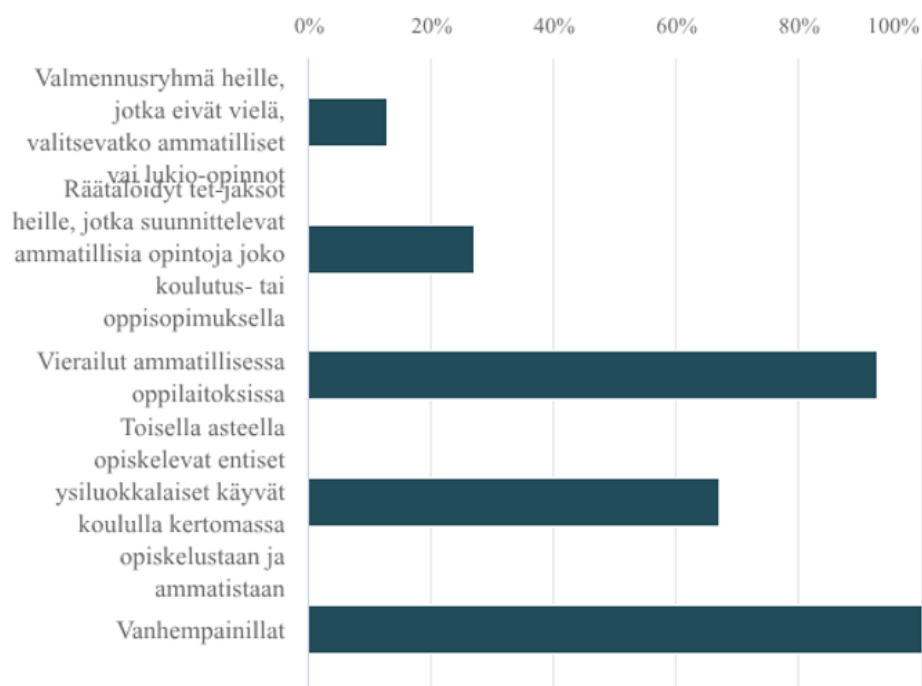
Oppilasta koskevien tietojen siirtoon nivelvaiheessa liittyy kokemukseni perusteella muutakin toimintaa kuin pelkkien diagnoosien ja lausuntojen eri tavoilla tapahtuva siirtäminen toimijalta toiselle. Epävirallisina tiedonsiirtokanavina voidaan mielestäni pitää sellaisia nivelvaiheen työskentelymuotoja, joissa yläkoululaiset ja heidän opoensa ja opettajansa ovat vuorovaikutuksessa ammatillisen koulutuksen järjestäjän opojen ja ryhmäohjaajien kanssa. Tällaisessa tilanteessa voidaan puhua vaikkapa ennakoivasta nivelvaiheen verkostotyöstä.

Sen vuoksi päätin selvittää myös, millä tavalla varhaisen nivelvaiheen yhteistyö näytetään oppilaiden tulevaisuudensuunnitelmien vahvistamisen näkökulmasta ja osoit-tautuuko ennakkokäsitykseni tiedon epävirallisesta siirtymisestä totuudenmukaiseksi (kuva K6). Samalla sain arvokasta tietoa räätälöityjen eli laajennettujen tet- jaksojen sekä valmennusryhmien käytöstä yläkoulujen nivelvaiheen ohjauksessa. Tukea tarvitsevien oppilaiden kannalta edellä mainituista menetelmistä saattaisi olla hyötyä sekä osaamisen ja vahvuuksien oivaltamisen että oman tulevaisuuden selkeyttämisen näkökulmasta.

Kaikki sellaiset nivelvaiheen ohjauksen käytännön menetelmät, joissa oppilaat kohtaavat yläkoulun ohjaus- ja opetushenkilöstön ohella myös ammatillisen koulutuksen opoja ja opettajia, antavat mahdollisuuden ennakoivaan tiedonsiirtoon ammatilliseen perustutkintoon siirtyvän nuoren opintojen edistämiseksi. Vierailut ammatillisissa oppilaitoksissa ovat kenties nuoren kannalta pintaraapaisu mahdollisen tutkinnon oppilaitossovelluksesta. Työpajatyypiset kurkistelu- ja tutustumisjaksot ammatilliseen koulutukseen yläkoulun aikana saattaisivat innostaa myös tuen tarpeessa olevien nuorten osallistumista oman tulevaisuutensa suunnitteluun.

6. Oppilaiden tulevaisuudensuunnitelmien vahvistamiseksi koulussamme on käytössä

Vastaajien määrä: 15, valittujen vastausten lukumäärä: 45

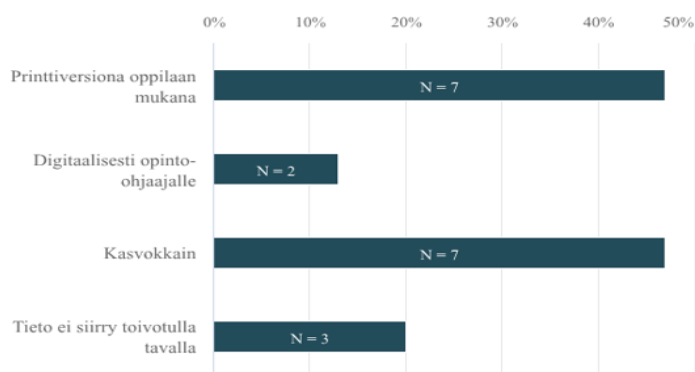
Kuva: K6.

Edellisestä diagrammista huomataan, että eli kyselyn toteuttamisen aikaan keväällä 2018 nivelvaiheohjauksen käytännönläheiset ja oppilaita osallistavat menetelmät näyttävät olevan kehittämisvaiheessa. Suurin osa vastaajista näyttävät nojautuvan edelleen perinteisiin opetustilanteita muistuttaviin nivelvaiheohjauksen menetelmiin. Kaikki kokevat vanhempainillat ilmeisen tärkeiksi.

Oppilaan tiedot siirtyvät Keudaan useimmiten joko tapaamisen yhteydessä suhteellisen perinteisesti kasvokkain tai printtiversiona oppilaan mukana. Digitalisaatiosta huolimatta yläkoulujen opot tuntuvat luottavan työskentelyyn henkilökohtaisella tasolla ja siihen, että tiedon siirto tapahtuu konkreettisesti. Tätä käsitystä vahvistavat myös avoimet vastaukset.

Konkreettiseen ohjaamiseen ja tiedonsiirtoon saattaa olla vaikuttimena, ettei vielä kyselyn laatimishetkellä ollut tarjolla riittävän vaivatonta eikä yhtenäistä, koulutusmuotojen rajat ylittävää digitaalista henkilörekisterisovellusta. Tällöin nuorta koskevat tiedot voisi kirjata ja josta sekä opetus- ja ohjaushenkilöstö että virkamiehet löytäisivät tarvitsemansa tiedon helposti. Toki yhtenäiset tietojärjestelmät ovat vain työkalu dokumenttien siirtämistä varten. Kasvokkain kohtaaminen on kuitenkin oppilaan ja tämän huoltajien näkökulmasta katsottuna aina paras tapa hoitaa asioita.

8. Erityistä tukea tarvitsevaa oppilasta koskeva tieto siirtyy koulustamme ammatillisen koulutuksen järjestäjälle
Vastaajien määrä: 15, valittujen vastausten lukumäärä: 19

	N
Printtiversiona oppilaan mukana	7
Digitaalisesti opinto-ohjaajalle	2
Kasvokkain	7
Tieto ei siirry toivotulla tavalla	3

Keskiarvo
2,32

Kuva: K8

Viidennes vastaajista on sitä mieltä, etteivät tiedot siirry toivotulla tavalla. Tämä saattaa ainakin osittain viitata siihen, että yhteishaussa nuoret ovatkin ohjautuneet syystä tai toisesta jonkin toisen koulutuksen järjestäjän oppilaitokseen Keudan sijasta.

Ohjauksellisesta näkökulmasta tarkasteltuna näyttää siitä, että nivelvaiheen ohjausprosessissa on jossakin kohtaa tarkentamista. Avoimesta vastausosioista löytyy siihen viittaus:

K9 ”Olemme toivoneet Keudalta että voisimme syksyllä tulla siirtämään tietoa sinne siirtyneistä oppilaista, mutta tätä ei olla haluttu, Hyrialla olemme käyneet joka syksy.”

Avoimissa vastauksissa (K10) ohjauskäytänteisiin lisättiin yksilöohjauksen ja oppilaanohjaustuntien ohella perheohjausmalli sekä koulutuskokeilut. Epätietoisuuttakin ilmeni:

”K7: En osaa sanoa”.

Vastaaja on ilmeisesti juuri aloittanut työnsä ja tämän perehdytys tehtäviinsä on vielä kesken.

Vastausten perusteella Keuda näkyy tai sillä on mahdollisuus näkyä yläkoulujen arjessa varsin monipuolisesti. Varhaisella näkymisellä saattaa olla myös tietojen siirron kannalta merkitystä.

6.3 Kolmas sisältöluokka: Yhteistyökumppanit

Monialainen verkostotyö on onnistuneen nivelvaiheen ohjauksen eräs edellytys. Kaikki vastaajat ovat merkinneet tärkeimmiksi yhteistyökumppaneikseen oppilaiden vanhemmat. Perheet ovat keskiössä heidän jälkikasvunsa pohtiessa tulevaisuuttaan. Oppilaiden huoltajilta saa todennäköisesti tarvittaessa myös arvokasta tietoa nuorten osaamisesta ja tuen tarpeista.

Muut ammatillisen koulutuksen järjestäjät nousevat yhteistyökumppaneina Keudan edelle viiden prosenttiyksion verran. Keuda ei ole ainut ammatillisen koulutuksen järjestäjä Keski-Uudellamaalla ja kilpailuasetelma näkyy. Se, että Keudan tärkeys suhteessa kilpailijoihin on hieman pienempi, saattaa johtua siitä, että kilpailijoilla on juuri tällä hetkellä tarjolla joko sellaisia koulutusaloja, joihin liittyviä tutkintoja Keuda ei tarjoa tai sellaista ammatillisen erityisopetuksen osaamista, jota Keudalla ei ainakaan juuri nyt ole tarjolla.

Kuntien sosiaalipalvelujen sekä nuorisotyö näkyvät palveluverkostossa ja tuorein tulo- kas Ohjaamokin näkyy merkittävällä kolmanneksen osuudella kumppaneiden jou- kossa. Ohjaamojen rooli nuorten tieto- ja neuvontapalvelujen yksikkönä todennäköi- sesti muotoutuu paikallisten tarpeiden mukaiseksi ja toivottavaa on, että Ohjaamot va- kiinnuttaisivat asemansa nivelvaiheverkostossa koko Keski-Uudellamaalla.

Avoimissa vastauksissa (K11) verkostokumppaneiden lista täydentyi kuraattori- ja psy- kologipalveluilla. Yksi vastaajista oli sitä mieltä että

K11 ”Harvoin käytetään näitäkään”.

Puuskahdukseen on varmaankin olemassa muukin syy kuin kyynistyminen tai kylläs- tyminen. Ehkä yhteistyön tekemisessä on ollut kitkaa.

Vastauksissa herättää erityistä mielenkiintoa se, että kaikki vastaajat jättivät mainitse- matta työelämäyhteistyön. Siitä huolimatta, että yläkoululaiset osallistuvat tet- jak- soille, ei yritysten ja työnantajien kanssa tehtävää yhteistyötä kenties vielä mielletä osaamisperustaisen ammatillisen koulutuksen tärkeäksi ja vaikuttavaksi elementiksi.

Yläkoulun merkitys nuorten tulevaisuuden opastinviittana on kuitenkin kasvanut mer- kittävästi ammatillisen koulutuksen uudistumisen myötä ja etenkin tukea tarvitsevat nuoret saattavat hyötyä tet- jaksoista päästessään kokeilemaan ja tutustumaan am- matteihin käytännön työtä tekemällä. Yläkoulun ohjaus- ja opetushenkilöstön ammat- titaitoa tullaan tarvitsemaan todennäköisesti myös yritys yhteistyön kehittämistyössä, sillä toimiva vuorovaikutussuhde työnantajien kanssa voi parhaimmillaan avata en- tistä useammin kesätyömahdollisuuden tet- jaksojen päätteeksi. Tet- jaksojen laa- jempi hyödyntäminen voi opettaa tukea tarvitsevalle oppilaallekin työelämän pelisään- töjä sekä avata jo peruskoulun aikana esimerkiksi kesätyömahdollisuuksia.

Huomatessaan pärjäävänsä käytännön työssä nuori saattaa jopa päästä aloittamaan ammatillisen perustutkinnon suorittamisen vaikkapa oppisopimuksella ennen kuin hänet on hyväksytty opiskelijaksi ammatilliseen oppilaitokseen ja jatkaa syksyllä työ- elämäpainotteisia opintojaan esimerkiksi koulutussopimuksella, mikäli hän onnistuu vakuuttamaan työnantajansa osoittamalla motivoituneisuuttaan sekä kykyään sopeu- tua työpaikan toimintakulttuuriin ja sisäisiin sääntöihin. Mikäli nuoren työnantaja ha- luaa kuitenkin kouluttaa oppisopimuksella itselleen osaajan, vapautuu nuoren oppilai- tospaikka jonkun toisen täytettäväksi.

Kuvatun kaltaisia malleja on oppisopimuksen osalta pilotoitu valtakunnallisesti vuosina 2013-2018 käynnissä olleessa Korotettu koulutuskorvaus työnantajille –hankkeessa (KK). Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman hankkeen aikana maksettiin keväällä peruskoulun päättäneen nuoren oppisopimuksella työllistävälle yritykselle korotettua koulutuskorvausta. Korvaus porrastettiin kolmelle vuodelle siten, että ensimmäisen vuonna kouluttavalle yritykselle maksettiin 800,00 euroa, toisena vuonna korvauksen suuruus oli 500,00 euroa ja kolmantena 300,00. Vaikka hankkeen tulokset jäivät valtakunnan tasolla laihoiksi, niin Keudassa onnistuttiin tehokkaan nivelvaiheohjauksen ja opiskelijoiden työpaikoille työpaikoille suunnatun valmennuksen avulla kouluttamaan ammattiin kymmeniä nuoria.

Suurimpina Keudan ohjausmenetelmien saavutuksina voidaan pitää tukea tarvitsevien nuorten valmistuminen ammattiin. Osa heistä on aloittanut yritystoiminnan tai työskentelee vaativissa esimiestehtävissä. Merkittävänä toimenpiteitä tulosten saavuttamisessa olivat varhainen verkostotyö Keudan omistajakuntien yläkoulujen opojen kanssa sekä Keudan työelämäpalvelujen päätös palkata oppisopimusopinto-ohjaaja kehittämään nuorten oppisopimusopiskelijoiden ohjaus- ja tukitoimia. Kehittämistehävän runkona toimii edelleenkin voimassa oleva Keudan hallituksen hyväksymä Oppisopimuksen erityisopetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. On kuitenkin mainittava ja korostettava sitä, että ilman peruskoulun opojen rautaista ammattitaitoa Korotetun koulutuskorvauksen hankkeen tulokset olisivat jääneet varsin vaatimattomiksi.

Voisiko tulevaisuudessa nivelvaiheen ohjauksen yhteistyö tapahtua jo oppilaiden tutkajoilla, jolloin oppilaan ja hänen huoltajiensa ohella ohjauksen keskiössä olisi myös työnantaja sekä tarvittaessa ammatillisen koulutuksen järjestäjän opinto-ohjaaja? Nivelvaiheen ohjauksen verkostotyön varhaistaminen saattaisi auttaa myös tukea tarvitsevia nuoria tunnistamaan omia vahvuuksiaan sekä osaamistaan siinä vaiheessa, kun nämä tekevät päätöksiä oman elämänsä suunnasta.

6.4 Neljäs sisältöluokka: Kehittäminen

Olen jakanut neljännen sisältöluokan kolmeen osioon. Ensimmäisessä osiossa ovat nivelvaiheen ohjaukseen ja ammatillisen koulutuksen reformiin liittyviä kysymyksiä, jotka on laadittu väittämien muotoon. Kriteeristönä on Likertin järjestysasteikko, jossa

numero 1 edustaa pienintä mahdollista ja numero 5 suurinta mahdollista. Kuten aiemmin mainitsin, niin kirjasin asteikon täyttöohjeeseen pelkästään ääripäät (1=täysin eri mieltä; 5=täysin samaa mieltä) siinä toivossa, että vastaajat käyttäisivät asteikon ääripäitä, jolloin analyysi tapahtuisi selkeämmältä pohjalta ja johtopäätösten tekeminen helpottuisi. Taktikoinnistani huolimatta vastaukset sijoittuivat aika tarkkaan asteikon puolen välin paikoille

Kuulin työpaikallani erään tilasto-osaajan toteavan Likertin asteikon tulkinnasta, että maailman tunnetuin keskiarvo taitaa olla 3,2. Asteikon keskivaiheille sijoittuvat vastaukset eivät välttämättä anna täysin selkeää ja yksiselitteistä kuvaa vastaajien näkemysistä. Näyttää siltä, että vaikka vastaajista suurin osa on kokenut asteikon keski-alueen turvalliseksi vastausmaastoksi, niin poikkeamiakin löytyy sen verran, että rohkeneen väittää tulosten olevan vähintäänkin mielenkiintoisia..

12. Muutamia väittämiä nivelvaiheenohjauksesta. 1= täysin eri mieltä; 5= täysin samaa mieltä
Vastaajien määrä: 15

Kuva: K12

Erityisen kiinnostavalta vaikuttavat opojen tietoisuus uudistuneesta ammatillisesta koulutuksesta suhteessa tukea tarvitsevien oppilaiden reformitietouteen liittyviin vastauksiin. Huolimatta siitä, että vastaajat ovat mielestään saaneet kattavasti tietoa reformista, he kokevat etteivät tukea tarvitsevat oppilaat ole saaneet tietää kattavasti reformista eivätkä kenties tiedä riittävästi sen vaikutuksista tuleviin ammatillisiin opintoihinsa.

Vaikka vastaajat kokevat nivelvaiheen ohjauksen helpottavan tukea tarvitsevan oppilaan hakeutumista opiskelemaan Keudaan, niin näyttää siltä, etteivät he kuitenkaan ole aivan varmoja reformin kokonaisvaikutuksesta nivelvaiheen ohjauksen sisältöihin. Ammatillisen koulutuksen muutos osaamisperusteiseksi saattaa tarjota peruskoulun päättäneelle, tukea tarvitsevalle nuorelle tämän vahvuuksiin ja mahdolliseen ammatilliseen osaamiseensa sellaisia mahdollisuuksia ja joustavia polkuja, joihin vanha ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelma antanut myöten. Vertaamalla tätä tulosta ensimmäisen sisältöluokan vastauksiin, niin näyttää siltä, ettei oppilaan osaamisen tunnistamista kenties vielä riittävästi yhdistetä reforminmukaiseen nivelvaiheyhteistyöhön.

Nivelvaiheen ohjausta koskevissa väittämässä on havaittavissa poikkeamia ja ristiriitaisuuksia. Vaikka nivelvaiheen ohjausta pidetään suhteellisen oikea-aikaisena ja se helpottaa tukea tarvitsevan opiskelijan hakeutumista Keudaan, niin mikä mahtaa olla tukea tarvitsevan oppilaan kokemus nivelvaiheen ohjauksesta, ellei hän ammatillisiin opintoihin hakeutuessaan tiedä, mitä häneltä odotetaan ja mitä hänelle on tarjolla osaamisperusteisessa ammatillisessa koulutuksessa? Voidaan mielestäni oikeutetusti kysyä, onko nivelvaiheen ohjaus tällä hetkellä oikea-aikaista, elleivät yläkoulun oppilaille muodostu käsitystä omien vahvuuksien ja mahdollisen osaamisensa hyödyntämisestä suunnitellessaan itselleen ammatillista opintopolkua.

Neljännän sisältöluokan toinen osa (K13) koostuu vastaajien kokemuksista Keudan ja yläkoulujen välisestä ohjausyhteistyöstä. Kaikki vastaajat antoivat palautetta. Puhuttaasti myönteistä palautetta vallitsevasta tilanteesta antoi viidesosa vastaajista kolmasosan ollessa kriittisiä yhteistyön sujuvuudesta.

Nivelvaiheen ohjausyhteistyö Keudan kanssa (K13) kaipaa vastanneista kolmasosan mielestä päivittämistä. Ohjauskäytänteet koetaan vanhentuneiksi ja ammatillisen koulutuksen reformista kaivataan enemmän tietoa.

K13: ”Monena aikaisempana vuonna nivelvaiheen ohjaus on sujunut hyvin Keudan kanssa. Syksyllä 2017 tilanne oli vähän toinen: tietoa ei kulkenut Keudasta peruskouluille ja monenlaista epäselvyyttä esiintyi. Keudan edustus Klaukkalan koulutusmessuilta puuttui!”

Ammatillisen koulutuksen reformin tuottama epätietoisuus näkyy konkreettisenä huolena siitä, kuinka nuoret ovat saamansa tiedon omaksuneet, kun oppilaitoksissakin ollaan asian suhteen epätietoisia.

K13: ”Tuskin tuosta reformista oppilailla on kovin kattavaa tietoa, koska on koko kuultu, ettei oppilaitokset itsekään tiedä, kun jotain asiaa tiedustelee.”

Käytänteiden päivittämisen ja uudistamisen tarpeet tulevat näkyviin myös kehittämissideoissa (K14). Suunnitelmaperustaisesta yhteistyöstä halutaan suunnata käytännönläheisempään ohjaukseen.

K14: ”Siten, että saadaan tietoa miten asiat käytännössä tehdään. Lupauksilla tai suunnitelmilla tukitoimista ei meille ole mitään hyötyä. Se luo vain mielikuvia, jotka eivät sitten opiskelussa toteudukaan, vaikka ei olisi luvattukaan. Konkretia on se mikä auttaa selvittämään nuorille mitä tehdään ja miten tehdään ja mitä tapahtuu oikeasti”.

Vastausten perusteella on mahdollista todeta, että suurimmat kehittämistarpeet näyttävät kumpuavan meneillään olevasta ammatillisen koulutuksen myllerryksestä. Vastaukset houkuttelevat lisäksi pohtimaan, ollaanko nyt kenties nyt tilanteessa, jossa myös peruskoulun ohjaus- ja opetushenkilöstön on muokattava ajatusmaailmaansa ja pedagogista osaamistaan uudistuneen ammatillisen koulutuksen vaatimuksia vastaaviksi. On aivan kuin muutos tapahtuisi niin suurella voimalla ja vauhdilla, että ellemme pysähdy tarkastelemaan muutoksen mukanaan tuomia mahdollisuuksia nivelvaiheen ohjauksessa, saatamme ajautua tilanteeseen, jossa uimisen sijasta ajaudumme virran imussa kohti koskea ja hukumme. Rantaa kohti räpiköinnin sijasta voisi ryhtyä pohtimaan voisivatko sekä ammatillisen koulutuksen että yläkoulujen opot opetella

muuttuneissa olosuhteissa uimaan ja ryhtyä jakamaan osaamisperusteisuuden liittyvää tietotaitoaan yhteisten käytäntöjen mallintamiseksi.

7 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

7.1 osumia ja huteja

Nivelvaiheen ohjauksen nykytilanne näyttäytyy kyselyn tulosten valossa sirpaleisena ja jäsentymättömältä, ikään kuin siitä puuttuisi sellaisia tekijöitä tai osa-alueita, jotka osaltaan tukisivat tuen tarpeessa olevan oppilaan ohjaamista ammatillisen koulutuksen reformin hengessä. Vastauksia tarkasteltaessa vaikuttaa siltä, että oppilaille ja heidän vanhemmilleen suunnataan tapahtumia sen sijaan, että oppilaita aktivoitaisiin ja innostettaisiin tuomaan esille omia vahvuuksiaan ja osaamistaan. Kuuntelemmeko riittävän herkällä mitä nuori haluaa meille kertoa sanoillaan, puheillaan ja teoillaan silloinkin, kun olemme tekemisissä tukea tarvitsevan nuoren kanssa? (Sandberg 2018, 30.)

Osallisuuden kokemus saattaa antaa yläkouluikäiselle nuorelle mahdollisuuden tuoda julki omia näkemyksiään. Osallisuus on nuoren toimimista jonkin yhteisön tai yhteiskunnan osana, jolloin osallisuuden kokemus toimii tätä vahvistavana edistäen samalla hänen hyvinvointiaan. Yhteisöön kuuluva ihminen kokee olevansa merkityksellinen yhteisölleen. Osallisuus opitaan kokemuksen kautta. Koulu on oiva paikka osallistamaan kasvatukseen - siellä tavoittaa koko ikäluokan. (Soittila 2011, 6)

Osaltaan vellovalta vaikuttavaan tilanteeseen vaikuttaa voimassa olevan ammatillisen koulutuksen sisältöjen tuoreus. Ollaan alueella, jossa monet ennen luontevilta vaikuttaneet lainalaisuudet eivät enää toimi odotetulla tavalla. Käytettävät sanat ja käsitteet ovat uusia ja suunnattu maailmaan, joka on vielä suurimmaksi osaksi rakenteilla. Nivelvaiheeseen liittyvät yhteistyön käytännöt etsivät vielä muotoaan ikään kuin muutokseen ei olisi valmistauduttu riittävästi. Voidaan pohtia, onko siirtymäaika ollut liian lyhyt vai oltaisiinko reformiin voitu valmistautua jo silloin, kun ensimmäisiä askelia sitä kohti otettiin 90-luvulla? (OPH 2014b, Osaamisperusteisuus, 7.)

Positiivisesti ajateltuna nyt on mahdollisuus myllätä koko nivelvaiheen ohjauksen pedagogiikka uusiksi ja lähteä järjestämään rakenteita entistä enemmän tulevaisuuttaan

pohtivien nuorten lähtökohdista ja ottamaan heidät aidosti mukaan uraohjaukseen aktiivisina toimijoina.

Peruskoulussa tapahtuva nivelvaiheen ohjaus vaikuttaa vastausten perusteella toteutuvan voimassa olevien lakien ja säädösten hengessä. Silti vastauksista on havaittavissa kehittämistarpeita Keudan kanssa toteutettavaan nivelvaiheen ohjaukseen. Konkreettisten toimenpiteiden kirjaaminen yhteisiin ohjaussuunnitelmiin koetaan vastausten perusteella myös tärkeäksi, sillä se voisi jäntevöittää yhteistyötä entisestään.

Keudan ja sen omistajakuntien yläkoulujen opot ja erityisopettajat näyttävät tekevän ansiokkaasti ja luovasti ohjaustyötään jo nyt. He koordinoivat työpaikoillaan nivelvaiheen ohjauksen verkostojen ohella koulutus- ja rekrytapahtumia sekä järjestävät monipuolisesti olemassa olevien lakien ja asetusten mukaisesti oppilailleen nivelvaiheen ohjausta yhteistyössä vanhempien, yritysten ja Keudan kanssa. He ikään kuin ovat valmiita venyttämään ja hyödyntämään peruskoulun uuden opetussuunnitelman puitteita myös uusien, osaamispainotteisempien opetuskokonaisuuksien suuntaan.

Toisaalta kyselyn tulokset antavat ymmärtää, että osaamisperusteisen ammatillisen koulutuksen vaatimukset ja sen tarjoamat mahdollisuudet eivät yläkoulun oppilaanohjaajien ja erityisopettajien osaamisesta ja ammattitaidosta huolimatta ainakaan vielä välttämättä tavoita tuen tarpeessa olevia oppilaita tai heidän vanhempiaan riittävän kattavasti ja tehokkaasti nivelvaiheessa.

Tiedotusta ja neuvontaa on vastaajien mielestä saatu, mutta vastausten perusteella on syytä pohtia, millä tavalla varmistetaan tulevaisuudessa, että myös tuen tarpeessa olevat nuoret huoltajineen saavat kattavan ja oikean käsityksen nykyisestä ammatillisen koulutuksen mallista.

Olisi toivottavaa, että peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa näkyisi selkeästi myös koulutusreformin sanastoa ja käsitteitä. Tuen tarpeen tunnistamiseen liittyvää käsitteistöä ja toimenpidekokonaisuuksia on perusteisiin kirjattu kiitettävästi, mutta osaamisen tunnistamiseen liittyvät asiat puuttuvat. Nyt tilanne näyttyy niin, että yksittäiset oppilaanohjaajat ja erityisopettajat hyödyntävät laajennettuja tet-jaksoja ja valmennusryhmiä oppilaidensa motivoimiseksi ammatilliseen koulutukseen. Vaikuttaa myös siltä, että reformin mukaisen käsitteistön käyttäminen on vielä yksittäisten opojen tai erityisopettajien harteilla. Tulevaisuudessa asia korjaantunee, mutta voisiko

sitä edistää perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden päivittäminen vastaamaan paremmin tämän hetken vaatimuksia?

Opot ja erityisopettajat kantavat huolta siitäkin, tietävätkö tukea tarvitsevat oppilaat riittävästi ammatillisen koulutuksen reformin mukanaan tuomista mahdollisuuksista ja millä tavalla Keuda näkyy tulevaisuudessa nivelvaiheen ohjauksessa. Oletusarvona ammatillisen koulutuksen reformissakin on, että yläkoulun oppilaalla saattaa olla esimerkiksi sellaista kesätöissä tai harrastustoiminnassa hankittua osaamista, jonka voi hyväksi lukea ammatillisia opintoja henkilökohtaistettaessa. Keudan ohajus- ja opetushenkilöstön työelämäosaamisesta saattaisi olla vielä enemmän hyötyä, jos esimerkiksi opinto-ohjaajat olisivat esimerkiksi pari kertaa lukuvuoden aikana kertomassa toimipisteidensä alueella sijaitsevissa yläkouluissa, mitä työnantajat ja yritykset odottavat työntekijöiltään.

Erityisen ilahduttavaa on kuitenkin havaita, että muutamat vastaajista ovat perustaneet valmennusryhmiä niille oppilaille, jotka ovat vielä epävarmoja oman opintopolkunsa suhteen sekä räätälöityjä tet- jaksoja ammatillisiin opintoihin suuntaaville oppilaille. Tällaiset toimintamallit ovat näppäriä työvälineitä vahvuuksien ja osaamisen tunnistamisessa. Nivelvaiheen ohjauksen varhaisen verkostotyön kannalta pystyttäisiin jo hyvissä ajoin ennen yhteishakua tunnistamaan oppilaiden osaamista ja vahvuuksia tuen tarpeen ohella. Mitä varhaisemmassa vaiheessa osaamista tunnistetaan, sitä todennäköisempää on tutkinnon suorittaminenkin.

Uudistuneessa ammatillisessa koulutuksessa huomioidaan entistäkin kattavammin opiskelijan henkilökohtaiset lähtökohdat ja osaamistaso. Vallitsevassa tilanteessa olisi erittäin tärkeää päivittää peruskoulun uuden opetussuunnitelman perusteet vastaamaan laajemmin ja syvällisemmin osaamisperustaisen ammatillisen koulutuksen asettamia tavoitteita. Ilmiölähtöinen opetus tarjoaa mielestäni hyvät lähtökohdat, mutta saattaa olla edelleenkin yksittäisten opettajien tai oppilaanohjaajien vastuulla, kuinka saada myös tuen tarpeessa olevia oppilaita tekemään osaamistaan ja vahvuuksiaan näkyviksi. Vahvuudet ovat yksilön voimatyökaluja ja niiden huomiointi vahvistaa tuen tarpeessa olevien itsetuntoa ja minäkuvaa sekä tasapainottaa heikkouksiksi koettujen ominaisuuksien taakkaa. Vahvuuksien löytämistä saattaa vaikeuttaa niiden kätkeytyminen ihmisen ongelmalliseksi koetun toiminnan taakse. (Sandberg 2018, 31)

8 MITÄ SEURAAVAKSI

Mikään ei ole tässä maailmassa muutosta pysyvämpää, sen olen huomannut tätä kehittämistehtävää laatiessani. Ammatillisen koulutuksen muuttunut maailma on tuonut mukanaan tai nostanut pintaan kysymyksiä ja pohdintoja siitä, miltä ammatillisen koulutuksen tulevaisuus näyttää ja kuinka paljon muutoksen pyörteissä olevat koulutusolosuhteet vaikuttavat nuorten elämään ratkaisevassa vaiheessa, jolloin tehdään päätöksiä oman ammatillisen tulevaisuuden ja uravalinnan suhteen. Päivittäin tulee esiin uutta ammatillisen koulutuksen nykyhetkeen ja tulevaisuuteen liittyvää tietoa, joka samaan aikaan tuntuu sekä kasvattavan epävarmuutta tulevaisuudesta että lisäävän uskoa muutoksen mahdollisuuteen.

Epävarmuus tulevasta heijastuu pakostakin myös nivelvaiheen ohjauksesta vastaavien yläkoulun opojen ja erityisopettajien ajatuksista. Opot ikään kuin tuntuvat odottavan Keudan vastaavan entistäkin tehokkaammin vallitseviin nivelvaiheen yhteistyön haasteisiin. Ilman tehokasta ja sujuvaa yhteistyötä saattaa nivelvaiheen tehokkuus syrjäytymisen ehkäisijänä vaarantua.

Osaamisperusteinen ammatillinen koulutus tarjoaa peruskoulunsa päättäneelle nuorelle entistä enemmän mahdollisuuksia sekä osoittaa osaamistaan että vahvuuksiaan ja päästä kehittämään itseään lisää. Ammatillisiin oppilaitoksiin on uudistuksen myötä mahdollisuus hakea milloin vain, vaikka ainakin vielä tällä hetkellä peruskoulusta hakeudutaan toisen asteen opintoihin yhteishaun kautta.

On mukava kuitenkin leikitellä ajatuksella, jossa tuen tarpeessa oleva tai ammatillisesta tulevaisuudestaan epävarma peruskoululainen pääseekin viimeisen peruskouluvuotensa keväänä näyttämään ”kyntensä” tet –jaksolla ja työnantaja päättää sopia tämän kanssa koulutusopimuksella aloitettavan opiskelun jo ennen kuin viralliset yhteishaun tulokset ovat saapuneet.

Tämmöisessä uudenkaltaisessa nivelvaiheessa tarvitaan ripeää ja luovaa yhteistyötä, jotta koulutusopimus saadaan solmittua yrityksen toivomassa tahdissa ennen varsinaisten opintojen alkua (yleensä sen on tapahduttava heti tai mahdollisimman nopeasti). Yhteishaku on tällaisessa tilanteessa toivottoman jäykkä; ensin on odotettava kesäkuun puoliväliin tulosten julkistamista ja sen jälkeen odotettava syksyä, jolloin nuori voidaan kirjata opiskelijaksi. Jossain vaiheessa elo-syyskuun aikana tehdään opintojen

henkilökohtaistaminen, jolloin voidaan ryhmäohjaajan kanssa keskustella koulutusso-
pimuksesta. Yrityksen kannalta protokolla on liian hidas – työnantaja on valmis sol-
mimaan koulutusso-
pimuksen sellaisen ammatillisen koulutuksen järjestäjän kanssa,
joka pystyy vastaamaan yrityksen koulutustarpeeseen välittömästi.

Esimerkiksi Vantaalla on yläkoulussa tämän vuoden aikana otettu käyttöön uudenlai-
nen työelämäpainotteinen opetus, jossa oppilaat mm. etsivät omia vahvuuksiaan ja
kiinnostuksen kohteita sekä opettelevat esimerkiksi itsensä esittelemistä työnantajalle
työskentelevät yhteensä useita viikkoja. Kyseessä on valinnaisaine, joka kannattaisi
benchmarkata myös Keski-Uudenmaan yläkouluihin.

Yhteishaun ohella voi ammatillisiin hakeutua myös jatkuvan haun kautta ja tässä ol-
laan sekä yrityksen että nuoren kannalta tärkeässä nivelessä: Miksi odottaa yhteishaun
tuloksia, kun jatkuvan haun kautta saattaa aueta koulutusso-
pimusmahdollisuus nope-
ammin. Silloin nivelvaiheen ohjauksesta vastaavien eli opojen tehtävänä on ottaa nuo-
resta koppi ja järjestää puitteet sellaisiksi, että ammattiin opiskelu käynnistyy koulu-
tussopimuksella kesällä ja jatkuu sellaisena tai sitten oppilaitosmuotoisena syksyllä.
Ryhmäohjaajan tehtävänä on syksyn henkilökohtaistamisvaiheessa tunnistaa nuoren
kesällä hankittu osaaminen.

Osaamisperusteinen ammatillinen koulutus on tullut jäädäkseen, halusimmepa sitä tai
emme. Kysymyksessä näyttää konkreettisten muutostoimenpiteiden, kuten lakien,
asetusten ja rahoitusohjelman ohella, olevan suuri asenne- ja mielipideilmaston muutos.
Olemmeko valmiita ja riittävän rohkeita laajentamaan ammatillisen koulutuksen ra-
joja ja kouluttamaan nuoria heidän työpaikoillaan jättämällä luokkamutoisen ope-
tuksen enemmän taka-alalle? Ovatko työnantajamme ja lainsäätäjät varautuneet riit-
tävän tehokkaasti vastaamaan lisääntyvän ohjauksen ja tuen tarpeisiin? Millä tavalla
me, nivelvaiheen ohjauksessa mukana olevat tahot, kykenemme järjestämään niukat
resurssimme sellaisiksi, että toimintamme keskipisteessä ovat lomakkeiden sijasta tu-
levaisuuttaan pohtivat nuoret ja heidän vanhempansa? Millä tavalla nuoret ja heidän
huoltajansa ja työelämä suhtautuvat osaamisperustaiseen koulutukseen?

Johdonmukaisemmalla nivelvaiheen ohjauksen suunnittelulla pystytään vaikutta-
maan myös läpäisyn tehostamiseen, jos siihen sisällytetään varhaisen verkostotyön
menetelmät. Yhdistämällä nuoria osallistavia ohjausmenetelmiä (esim. ammatillisen

koulutuksen työpajat, työelämäpainotteinen opetus, laajennetut te- jaksot sekä val- mennusryhmät ym.) ja verkosto-osaamista, saattaisi olla mahdollista paitsi tukea ja kannustaa nuoria havaitsemaan omia vahvuuksiaan ja osaamistaan, myös ohjata heitä joustaville, mahdollisesti jopa nopeaan tutkinnon suorittamista edistäville opintopo- luille. Ammatillisissa oppilaitoksissa on käytössä jatkuva sisäänotto. Sitä kehittämällä saatetaan jatkossa kyetä määrittelemään tarkemmin jo nivelvaiheessa, millaista oh- jausta, tukea ja opetusta nuori tarvitsee tutkintonsa loppuun saattamiseksi.

Tämäkään kehittämistyö ei pysty vastaamaan kaikkiin esiin nouseviin kysymyksiin, se olkoon tulevien yhteistyöryhmien ja jatkotutkimusten tehtävänä. Jotta emme putoaisi kovin pahasti kehityksen kelkasta, on kyettävä pikaisiin toimenpiteisiin, jotta nuoret eivät kärsisi muutoksen aiheuttamista mahdollisista riskeistä. Tukea tarvitsevien nuorten ohjauksellisen tyhjiön syntyminen saattaa olla eräs riskitekijöistä.

Seuraava askel kohti Keudan ja sen nivelvaiheen ohjauksen yhteistyön kehittämistä Keudan omistajakuntien yläkoulujen kanssa voisi olla asiakaskuuntelun mahdollisim- man pikainen järjestäminen. Alkuperäisenä tarkoitukseni oli kutsua kyselyn vas- tausten perusteella viisi yläkoulun opoa tai erityisopettajaa tarkastelemaan lähemmin nivelvaiheen ohjauksen kehittämiskohteita, joten siksi asiakaskuuntelu voisi olla pai- kallaan. Silloin siihen voisi osallistua Keudan ja yläkoulun opojen ohella joitakin enti- siä yläkoululaisia valottamaan kokemuksiin nivelvaiheen yhteistyön toimivuudesta.

Asiakaskuuntelussa käsiteltäviksi teemoiksi soveltuisivat esimerkiksi:

1. Ohjauksen oikea-aikaisuus, jotta saataisiin varmuus nivelvaiheen ohjauksen ennakoivan verkostotyön kehittämisestä.
2. Yläkoulussa tapahtuvan osaamisen tunnistamisen periaatteiden kehittäminen.
3. Työelämäyhteistyö.

Lehtikuusen koulun esimerkki kertoo osaltaan, että monet yritykset ja työnantajat ovat ottaneet osaamisperustaisen ammatillisen koulutuksen vastaan suurin odotuk- sin. Perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien on kyettävä vastaamaan heidänkin kutsuunsa ohjauksen laadusta tinkimättä. Nyt saattaa olla aika ottaa riski ja heittäytyä jakamaan kuntiin ammattitaitoista ja innostavaa nivelvaiheen verkoston

ohjausosaamista sekä etsimään nuorten kanssa näkyville heidän parhaimmat puolensa. Onnistumiset näkyvät hienoimmillaan parantuneissa läpäisyluvuissa.

LÄHTEET

Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Ammattiosaamisen kehittämissyhdistys AMKE ry. 2017. Ammatillisen koulutuksen reformi 2017 (PDF) (PPT). <http://www.amke.fi/media/julkaisuja/amatillisen-koulutuksen-reformi-2017> (viitattu 1.5.2018).

Eskola, Seija. 2017. Miten reformi haastaa uudistamaan ammatillista erityisopetusta? Mitkä ovat keskeiset muutokset uudessa lainsäädännössä?

Henkilökohtaistaminen ja erityinen tuki. PowerPoint-esitys. http://www.bao.fi/wp-content/uploads/2017/08/HET_Seija_Eskolan_esitys_14.9.2017.pdf (Viitattu 9.5.2018).

Fedotoff, Jaana & Leppäkari, Heidi & Timonen, Päivi. 2016. Teoksessa Fedotoff, Jaana & Leppäkari, Heidi & Timonen, Päivi. Koordinaatit nuorten tieto- ja neuvontatyöhön. 1. painos, s. 3-4.

Fedotoff, Jaana & Leppäkari, Heidi. 2016. Teoksessa Fedotoff Jaana & Leppäkari, Heidi & Timonen, Päivi. Koordinaatit nuorten tieto- ja neuvontatyöhön. 1. painos. Mustasaari: KTM Group, s. 203-205.

Fedotoff, Jaana & Leppäkari, Heidi & Timonen, Päivi (toim.) 2016. Koordinaatit nuorten tieto- ja neuvontatyöhön. Mustasaari: KTMP Group.

Haatainen, Pirkko & Juhala, Merja & Järvinen, Päivi & Koppinen, Sirpa & Kärnä, Erja & Lindstedt, Virpi & Mäkinen, Sanna & Nevalainen, Jaana & Pitkänen, Mirja & Saarinen, Marjukka & Saurama, Juha & Takalampi, Sirpa-Liisa & Tikkanen, Raija & Vuorenmaa, Elisa. Elinikäisen ohjauksen malli Keski-Uudellamaalla. <https://www.keuda.fi/assets/Hankkeet/Elinikaisen-ohjauksen-malli.pdf> (Viitattu 10.5.2018).

Harjunpää, Kaisa & Laiho, Sanna & Ågren Susanna. 2017. Sujuvuutta siirtymiin. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset. 2017:1. http://www.oph.fi/download/182497_Sujuvuutta_siirtymiin.pdf Viitattu 28.2.2018 (Viitattu 2.5.2018).

Juhala, Merja & Järvinen, Päivi & Kärnä, Erja & Pyhälähti, Seppo 2007a. Ohjauksen verkot Power Point –esitys. CD-ROM.

Juhala, Merja & Järvinen, Päivi & Kärnä, Erja & Pyhälähti, Seppo 2007b. Ohjauksen verkot Koulutusopas. CD-ROM.

Juhala, Merja & Järvinen, Päivi & Kärnä, Erja & Pyhälähti, Seppo 2007c. Ohjauksen verkot Yhteistyösuunnitelma Keravalla. CD-ROM.

Juhala, Merja & Järvinen, Päivi & Kärnä, Erja & Pyhälähti, Seppo 2007d. Ohjauksen verkot yhteistyösuunnitelma Tuusulassa. CD-ROM

Juhala, Merja & Järvinen, Päivi & Kärnä, Erja & Pyhälähti, Seppo 2007e. Ohjauksen verkot yhteistyösuunnitelma Nurmijärvellä. CD-ROM.

Juhala, Merja & Järvinen, Päivi & Kärnä, Erja & Pyhälähti, Seppo 2007f. Ohjauksen verkot yhteistyösuunnitelma Mäntsälässä. CD-ROM

Järvinen, Mirkka. 2014. Motivoiva haastattelu. <http://www.kaypa-hoito.fi/web/kh/suosituksset/suositus?id=nix02109>. (Viitattu 13.11.2018)

Kasurinen Helena, 2004. Ohjauksen järjestäminen oppilaitoksessa. Teoksessa Kasurinen Helena (toim.) Ohjausta opintoihin ja elämään. Vammala: Opetushallitus, 40-56.

Keltinkangas-Järvinen, Liisa: Peruskoulun tasa-arvoisuus on nyt karkaamassa. 20.1.2017. Kolumni. Maaseudun tulevaisuus. <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/puheenaiheet/vieraskolumnit/peruskoulun-tasa-arvoisuus-on-nyt-karkaa-massa-1.176024> Viitattu 3.11.2018.

Keuda, Keski-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä. 2018a. Ohjaamo. <https://www.keuda.fi/palvelut/kaikki-palvelut/ohjaamo/ohjaamo/>

Keuda, Keski-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä. 2018b. Opintojen muodostuminen. <https://www.keuda.fi/opiskelijalle/opiskelijalle/opintojen-muodostuminen/> (Viitattu 3.5.2018).

Keuda, Keski-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä. 2018c. Tilinpäätös 2017.

Kokkonen, Markku. 2017. Henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma.

OPH. Diaesitys Ammatillisen koulutuksen reformi – kohti uusia toimintatapoja-seminaarissa 14.-15.11. <http://minedu.fi/documents/1410845/5260784/20171025+OPH+Ammatillisen+koulutuksen+kier-tue+TAMPERE+%28muokattu+4.9.pdf/60ac5f54-cf64-417e-9c00-58fd92b9a009>

(Viitattu 8.5.2018).

KLL, Kun koulu loppuu -Nuorten tulevaisuusraportti 2018. 2018. Taloudellinen tiedo-
tustoimisto TAT/T-Media. [https://www.tat.fi/wp-content/uploads/2018/10/Kun-
koulu-loppuu-Nuorten-tulevaisuusraportti-2018.pdf](https://www.tat.fi/wp-content/uploads/2018/10/Kun-koulu-loppuu-Nuorten-tulevaisuusraportti-2018.pdf). (Viitattu 15.9. 2018)

KLL, Kun koulu loppuu –Nuorten tulevaisuusraportti 2018. 2018. Reeta Sutisen sähköpostivastaus. (Viitattu 24.9.2018).

Kuure, Tapio & Lidman, Jukka. 2013. Yhteisellä työllä parempaa. Opaskirja monialaisen yhteistyön kehittämiseksi nuorten hyvinvointipalveluissa. <http://www.koordinaatti.fi/sites/default/files/yhteisella-tyolla-parempaa.pdf> (Viitattu 5.5.2018).

Lairio, Marjatta & Puukari, Sauli & Nissilä, Pia (toim.) 2001. Ohjauksen teoreettinen perusta. Teoksessa M. Lairio & S. Puukari (toim.) Muutoksista mahdollisuuksiin: ohjauksen uutta identiteettiä etsimässä. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto, 41-68.

Laki ammatillisesta koulutuksesta. 531/2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170531>

Metsämuuronen, Jari. 2001. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Viro.

Mäkinen. Leena. 2102. Näkökulmia ohjausteorioihin. Blogiteksti. <https://kyyt.fi/view/artefact.php?artefact=157050&view=20490>. (Viitattu 10.11.2018)

Ojanen, Sinikka. 2006. Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorian käsittelyä. Helsinki yliopistopaino.

OKM, Opetus- ja kulttuuriministeriö. a. Ammatillisen koulutuksen reformi. <http://minedu.fi/amisreformi> (Viitattu 10.5.2018).

OKM. Opetus- ja kulttuuriministeriö. b. Henkilökohtaistaminen. Ammatillisen koulutuksen reformi. <http://minedu.fi/henkilokohtaistaminen> Viitattu (9.5.2018)

OKM, Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017. Eduskunnan vastaus hallituksen esitykseen laiksi ammatillisesta koulutuksesta ja eräistä siihen liittyviksi laeiksi. <http://minedu.fi/paatos?decisionId=0900908f8054a986> (viitattu 30.4.2018).

OKM, Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2011. Elinikäisen ohjauksen kehittämisen strategiset tavoitteet. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä. 2011:15. Kuopio: Kopijyvä Oy.

OPH, Opetushallitus. 2018a. Ammatillinen reformi – Tietopaketti ohjaajille. http://www.oph.fi/download/189707_infopaketti_reformista_ohjaajille.pdf (Viitattu 24.4.2018).

OPH, Opetushallitus. 2018b. Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen mitoituksen periaatteet ja arvosanojen muuntaminen ammatillisessa koulutuksessa. http://www.oph.fi/download/190377_Maarays_OPH-501-2018_OSTU.pdf Viitattu 24.4.2018

OPH, Opetushallitus. 2014 a. Hyvän kasvatuksen kriteerit. Informaatioaineistot 2014:4. http://www.oph.fi/download/158918_hyvan_ohjauksen_kriteerit.pdf (Viitattu 15.12.2018). OPH, Opetushallitus. 2014b. Osaamisperusteisuus todeksi – Askelmerkkejä koulutuksen järjestäjille. http://www.oph.fi/download/159910_osaamisperusteisuus_todeksi_askelmerkkeja_koulutuksen_jarjestajille.pdf (Viitattu 12.6.2018)

OPH, Opetushallitus. 2014c. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet. http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf (Viitattu 30.4.2018). e=

OPH, Opetushallitus. 2015. Sade lakkaa, Opintopolku jatkuu. https://www.oph.fi/ajankohtaista/verkkouutiset/101/0/sade_lakkaa_opintopolku_jatkuu (Viitattu 17.7.2018)

Perusopetuslaki. PoL. 1998/628. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Pietilä, Mika & Siivonen, Maria. 2016. Teoksessa Fedotoff, Jaana & Timonen, päivi (toim.), Koordinaatit nuorten tieto- ja neuvontatyöhön. Mustasaari: KTMP Group Oy.

Pirttiniemi, Juhani 2005. Ura- ja rekrytointipalvelujen tulevaisuus nuorten ammatillisessa koulutuksessa. Teoksessa Lerkkanen, Jukka (toim.) Opinto-ohjauksen tarkoitus. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 43-50.

Rinkinen, Aija & Siippainen, Mikko (toim.). 2014. Ohjauksen polkuja. Peruskoulun opilaanohjauksen kehittämistoiminnan hyvät käytänteet. OPH. Tampere: Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino Oy.

Soittila, Sanni. 2011. Omnian kouluvaikuttamisen aktivointi - Ryhmäedustajien näkemyksiä. Humak. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/36768/SoittilaSanniOpin.pdf?sequence=1> (Viitattu 3.11.2018)

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sandberg, Erja. 2018. ADHD ja oppimisen tuki – Huomioi yksilölliset tarpeet ja vahvuudet. Viro: AS Pajo.

SVT, Suomen virallinen tilasto. Kouluttamisen keskeyttäminen (verkkojulkaisu. ISSN=1798-9280. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/kkesk/2016/kkesk_2016_2018-03-14_tie_001_fi.html (viitattu 6.5.2018).

Tynjälä, Päivi. 1999. Oppiminen tiedon rakentamisena. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Helsinki: Kirjayhtymä.

YLE, 2018. Uusi tapa opiskella on heittänyt Villen jo useaan eri työpaikkaan: Työssäoppiminen auttaa niitä, joita koulussa istuminen ei kiinnosta. Artikkel. <https://yle.fi/uutiset/3-10393802> (Viitattu 12.9.2018).

Valli, Raine. 2015. Teoksessa Aalto, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 4. painos. Juva: Bookwell Oy, s. 84-108.

Valmennus Oy Liitos. 2013. Joharin ikkuna. http://www.joharinikkuna.fi/index.php?page=0_Mik%C3%A4+Johari%3F.html (Viitattu 18.11.2018).

Vasalampi, Kati. 2013. Opintojen nivelvaihe. Psykologia 48 (03). [file:///C:/VAR-MUUSKOPIOT/HUMAK/OPINNÄYTE/RAPORTOINTI/Opintojen nivelvaihe Vasalampi 2013.pdf](file:///C:/VAR-MUUSKOPIOT/HUMAK/OPINNÄYTE/RAPORTOINTI/Opintojen_nivelvaihe_Vasalampi_2013.pdf) (Viitattu 23.8.2018).

Vastamäki, Jaana. 2015. Teoksessa Aalto, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 4. painos. Juva: Bookwell Oy, s. 121-132.

Vuolteenaho, Sanna. 2018. Uusi tapa opiskella on heittänyt 9-luokkalaisen Valtteri Henttosen jo useaan eri työpaikkaan: Työssäoppiminen auttaa niitä, joita koulussa istuminen ei kiinnosta. YLE. <https://yle.fi/uutiset/3-10393802> (Viitattu 5.11.2018)

Vuorinen, Raimo. 2016. Teoksessa Fedotoff, Jaana & Leppäkari, Heidi. Koordinaatit nuorten tieto- ja neuvontatyöhön. Mustasaari: KTMP Group Oy.

LIITTEET

LIITE 1

KYSELY KEUDAN ALUEEN YLÄKOULUJEN OPOILLE
Kokemuksia nivelvaiheen ohjauksesta- Onnistumisia ja
harhalaukauksia ammatilliseen perustutkintoon hakeutuvien
nuorten ohjauksessa Keski-Uudellamaalla.

1. Vastaajan tiedot

Etunimi	
Sukunimi	
Matkapuhelin	
Sähköposti	
Organisaation Osoite	
Postinumero	
Postitoimipaikka	
Yritys / Organisaatio	
Osasto	
Työtehtävä	

2. Tunnistamme koulussamme erityistä tukea tarvitsevan oppilaan osaamista

Emme tunnista

Tunnistamme joidenkin oppilaiden osaamista

Tunnistamme kaikkien oppilaiden osaamista

3. Millä tavalla erityisoppilaan osaamisen tunnistaminen tapahtuu?

4. Erityistä tukea tarvitsevat oppilaamme ovat

Pienryhmäopetuksessa

Integroituina yhteisiin opetusryhmiin

5. Erityisoppilaiden opetus on järjestetty muulla tavoin, millä?

6. Oppilaiden tulevaisuudensuunnitelmien vahvistamiseksi koulussamme on käytössä

Valmennusryhmä heille, jotka eivät vielä, valitsevatko ammatilliset vai lukio-opinnot

Räätälöidyt tet-jaksot heille, jotka suunnittelevat ammatillisia opintoja joko koulutus- tai oppisopimuksella Vierailut ammatillisessa oppilaitoksissa

Toisella asteella opiskelevat entiset ysiluokkalaiset käyvät koululla kertomassa opiskelustaan ja ammatistaan

Vanhempainillat

7. Jos käytössänne on muita malleja oppilaiden tulevaisuuden suunnitelmien vahvistamiseksi, niin mitä ne ovat?

8. Erityistä tukea tarvitsevaa oppilasta koskeva tieto siirtyy koulustamme ammatillisen koulutuksen järjestäjälle

Printtiversiona oppilaan mukana

Digitaalisesti opinto-ohjaajalle

Kasvokkain

Tieto ei siirry toivotulla tavalla

9. Jos tieto siirtyy muilla tavoin, niin millä?

10. Nivelvaiheen ohjauksen yhteistyökumppaneitamme ovat

Oppilaiden vanhemmat

Keuda

Muut alueen ammatillisen perustutkinnon järjestäjät

Sosiaalipalvelut

~~Keski~~-Uudenmaan Ohjaamo

Kunnan nuorisopalvelut

11. Muita nivelvaiheen yhteistyökumppaneita:

12. Muutamia väittämiä nivelvaiheenohjauksesta. 1= täysin eri mieltä; 5= täysin samaa mieltä

	1	2	3	4	5
Olen saanut kattavasti tietoa ammatillisen koulutuksen reformista					
Tiedän, kuinka reformi vaikuttaa nivelvaiheen ohjaukseen					
Erityisoppilaamme tietävät kattavasti ammatillisen koulutuksen reformista					
Erityisoppilaamme tietävät reformin vaikutuksesta opiskeluunsa					
Nivelvaiheen ohjaus helpottaa erityisoppilaan hakeutumista <u>Keudaan</u>					
Nivelvaiheen ohjaus on oikea-aikaista					
Nivelvaiheen ohjausta on syytä aikaistaa					
Nivelvaiheen ohjausyhteistyö <u>Keudan</u> kanssa toimii hyvin					

13. Millaisia kokemuksia teillä on nivelvaiheen ohjauksesta Keudan kanssa?

14. Millä tavalla Keudan ja koulunne välistä nivelvaiheen yhteistyötä kannattaa kehittää?
